

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Genusperspektiv i planeringen av staden

– en teoretisk reflektion samt en studie av kommunala
översiktsplaner

Gender perspective in the planning of the city

– a theoretical reflection and a study of municipal comprehensive plans

Felicia Sällström

Genusperspektiv i planeringen av staden – en teoretisk reflektion samt en studie av kommunala översiktsplaner

Gender perspective in the planning of the city - a theoretical reflection and a study of municipal comprehensive plans

Felicia Sällström

Handledare: Emma Paulsson, Inst. för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Examinator: Eva Kristensson, Inst. för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU Alnarp

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2013

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Genus, genusperspektiv, planering, jämställdhet, kvinnor, översiktsplaner, kommunal planering, stadsplanering

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning, Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp

SAMMANDRAG

Målet med den här kandidatuppsatsen är att undersöka huruvida fyra svenska kommuner använder sig av genusperspektiv i sina översiktsplaner. Jag undersöker vad som menas med genusperspektiv i dessa. Syftet med uppsatsen är att med utgångspunkt i översiktsplaner problematisera och diskutera rådande normer i planeringsprocessen utifrån genusperspektiv. Frågeställningarna behandlar hur genus och genusperspektiv används och definieras i översiktsplanerna, om det går att se samband mellan rådande teoretisk forskning och de områden inom ämnet genus översiktsplanerna redogör för. Jag kommer även att undersöka om det i översiktsplanerna förekommer förslag på konkret tillämpning av genusperspektiv eller jämställdhetsskapande åtgärder. Jag har genomfört litteraturstudier för att sätta mig in i den rådande synen på genus och planering och jag har utifrån genusperspektiv analyserat fyra kommuners översiktsplaner samt ett planförslag. I uppsatsen ser jag på huruvida genus och jämställdhet i samband med planering behandlas på ett sätt som gör det möjligt för de som arbetar utifrån översiktsplanerna att konkretisera det som föreslås i dem.

Mina resultat visar på att merparten av planerna saknar klara definitioner av vad som menas med genusperspektiv och vad jämställd planering innebär. Jag har kunnat konstatera att översiktsplanerna, i olika utsträckning, behandlar de olika teman jag kunnat urskilja i mina litteraturstudier. Vikten av att definiera vad som avses med genus och genusperspektiv framträder i min undersökning för att de som arbetar utifrån planerna ska veta vad som förväntas och även av hur tillämpningen ska ske. Min studie visar även på att levande stadsdelar med förtätad blandad bebyggelse har fördelar vad gäller trygghet, samt minskar behovet av bilism genom närhet till handel och service. Att planera städer på det här sättet skulle därför kunna förbättra och verka för mer jämställda villkor genom att underlätta kvinnors vardag. Överlag så handlar ojämställdheten om rådande genusrelationer och patriarkala strukturer, vilka genomsyrar privatlivet och hela samhället i stort, vilket den kommunala planeringen är enbart en liten del av, men likväl en påverkbar del.

Nyckelord: Genus, genusperspektiv, planering, jämställdhet, kvinnor, översiktsplaner, kommunal planering, stadsplanering

ABSTRACT

The aim of this bachelor thesis is to examine how four Swedish municipalities use a gender perspective in their comprehensive plans. I examine what is meant by a gender perspective in the comprehensive plans. The purpose of this thesis is that, based on the comprehensive plans, examine and discuss current standards in the planning process from a gender perspective. The questions deal with how gender and gender perspectives are used and defined in the comprehensive plans and if it is possible to see the connection between current theoretical research and the areas within the field of gender that the comprehensive plans describe. I will also examine whether or not there exists, in the comprehensive plans any suggestions for practical application of gender perspectives and gender-building measures. I have conducted literature studies to familiarize myself with the prevailing views on gender and planning, and I have from a gender perspective analyzed the four municipalities' comprehensive plans as well as a planning proposal. In the essay, I look at whether gender and equality in planning is processed in a way that makes it possible for those who work from the comprehensive plans to concretize what is proposed in them.

My results show that most of the plans lack clear definitions of what is meant by gender perspective and gender equality. I have noted that the comprehensive plans, to different degrees, address the various themes I have been able to discern in my literary studies. The importance of defining what is meant by gender and gender perspective to those who are working with the plans emerges in my study. It is important to know what is expected and also of how the practical application should take place. My study also shows that vibrant neighborhoods with dense mixed housing have advantages in terms of security, and reduces the need for motoring due to proximity to commerce and services. Planning cities with this in mind could therefore promote more equal terms by facilitating women's everyday needs. Overall, it is about unequal terms of prevailing gender relations and patriarchal structures, which pervades both the private sphere and to society at large, and the municipal planning is only a small part of, but is nevertheless a receptive part.

Keywords: Gender, gender perspectives, planning, gender equality, women, comprehensive plans, municipal planning, city planning

FÖRORD

Den här uppsatsen är mitt kandidatarbete i landskapsplanering och en del i Landskapsarkitektutbildningen vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Jag har tidigare bland annat läst genusvetenskap. Vad gäller genus och jämställdhet är det de maktrelationer som råder och de olika begränsningar och möjligheter personer får eller förväntas leva med utifrån dessa jag finner det intressant att undersöka, samt hur olika faktorer så som klass, kön, etnicitet, ålder och sexualitet och hur dessa faktorer samspelar i en form av förtryckssamverkan och verkar för att ge en person helt olika förutsättningar. Jag har velat se på huruvida kommunerna i sina visionsdokument uppmärksammar och hur de i så fall även ämnar motverka dessa orättvisor i form av ojämlika och ojämsställda villkor. I denna uppsats ligger fokus på skillnader mellan kvinnor och män.

Jag vill även passa på att tacka ett antal personer som har betytt mycket för att den här uppsatsen tagit den form den gjort. Först vill jag tacka min handledare Emma Paulsson för litteraturtips, intressanta synpunkter och avgörande kommentarer som tagit mitt arbete framåt. Ditt stöd och intresse för mitt ämnesval har varit väldigt inspirerande. Jag vill även tacka min mamma Mette Sällström för väldigt välbehövlig korrekturläsning och min vän Linnéa Stensson för detsamma samt din fina uppmuntran under skrivprocessen. Slutligen ett stort tack till Stefan Burneski för insiktsfulla kommentarer, bra kritik och ditt fantastiska tålamod.

Felicia Sällström
Malmö 20:e augusti 2013

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANDRAG

ABSTRACT

FÖRORD

1	INLEDNING.....	1
1.1	Bakgrund	1
1.1.1	Mitt motiv.....	3
1.1.2	Objektivitet.....	3
1.2	Frågeställningar	3
1.3	Mål & syfte.....	3
1.4	Metod & material.....	4
1.4.1	Litteratursökning.....	4
1.4.2	Min utvalda litteratur.....	4
1.4.3	Teman.....	5
1.4.4	Analysmetod.....	5
1.4.5	Sökord och en mindre kvantitativ studie.....	6
1.4.6	Metoddiskussion.....	6
1.4.7	Andra metodval.....	7
1.4.8	Materialet – översiktsplaner och planförslag.....	7
1.4.9	Mitt material - urvalsprocessen.....	8
1.4.10	Begränsningar.....	8
1.5	Begreppsförklaringar.....	9
1.6	Disposition.....	10
2	GENUS & PLANERING – EN TEORIBAKGRUND.....	11
2.1	Representation & deltagande.....	11
2.1.1	Genusperspektiv som verktyg i den ”demokratiska” processen.....	11
2.1.2	”Kvinnoperspektiv”.....	12
2.1.3	Olika kvinnor – olika makt och inflytande.....	13
2.2	Kollektivtrafik & privatbilism.....	13
2.2.1	Bussar och pendeltåg för ökad jämställdhet?.....	13
2.2.2	Kvinnors respektive mäns resmönster i vardagen	14
2.3	Blandad bebyggelse.....	16
2.3.1	Hemarbete och traditionella roller	16
2.3.2	Närhet till handel och service.....	17
2.4	Rädsla & trygghet	18
2.4.1	Att våga vistas i det offentliga rummet.....	18
2.4.2	Trygghet eller säkerhet?.....	19
2.4.3	Den demokratiska aspekten av att känna sig trygg.....	20
2.4.4	Mäns ansvarsfrihet och kvinnors offerroll.....	21
3	GENUS I PLANERINGSPROCESSEN - ÖVERSIKTSPLANER & PLANFÖRSLAG.....	22
3.1	Sökningsresultaten i tabellform.....	22
3.2	Presentation av de olika kommunernas översiktsplaner.....	22
3.2.1	Stockholm 2012.....	22
3.2.2	Göteborg 2009.....	24

3.2.3	Malmö 2000.....	25
3.2.4	Malmö 2012 – ett planförslag.....	26
3.2.5	Lund 2010.....	29
4	TEORI MÖTER KOMMUN - ANALYS & DISKUSSION	32
4.1	Genus & genusperspektiv – vad innebär begreppen?.....	32
4.2	Mina ordsökningar.....	33
4.3	Teman & konkret tillämpning av genusperspektiv	33
4.3.1	Tema: Representationen och delaktighet.....	33
	Erfarenheter och maktrelationer.....	34
	Konkret tillämpning.....	34
4.3.2	Tema: Kollektivtrafik och privatbilism.....	35
	Konkret tillämpning.	36
4.3.3	Tema: Blandad bebyggelse.....	37
	Konkret tillämpning.....	38
4.3.4	Tema: Trygghet och rädsla	38
	Att våga vistas i det offentliga rummet.....	39
	Konkret tillämpning.....	39
5	SLUTSATSER & AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	41
5.1	Betydelsen av begreppsdefinitioner	41
5.2	Genusfrågornas fokus i planeringen.....	41
5.3	De olika kommunerna.....	41
5.4	Genus & representativ demokrati.....	42
5.5	Arbeta med genusperspektiv i praktiken.....	42
5.6	Fysisk planering i ett större samhällsperspektiv.....	43
5.7	Dagens kommunala planering & genusmedvetenheten.....	44
5.8	Vidare forskning.....	45
6	REFERENSER.....	46
6.1	Elektroniska källor – översiktsplanerna	46
	Stockholm	46
	Göteborg.....	46
	Malmö.....	46
	Lund.....	47
6.2	Tryckta källor.....	47

1 INLEDNING

Nedan kommer jag att gå igenom bakgrunden till mitt arbete samt vad uppsatsen kommer att handla om och jag presenter mina frågeställningar och vilket mitt syfte är. Jag kommer även att gå igenom det material och de metoder jag använt mig av samt de avgränsningar jag gjort och jag tar upp några begreppsdefinitioner och redogör för dispositionen av uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Jag har under landskapsarkitektutbildningen enbart stött på genusvetenskapliga perspektiv vid två tillfällen hittills (och jag är då inne på slutet av mitt tredje år av totalt fem). Det första tillfället var då Carina Listerborn, som är lektor och professor i stadsbyggnad vid Malmö högskola och forskar om våld och rädsla i offentliga miljöer med fokus på genus, men även med ett intersektionellt perspektiv, hade en föreläsning om sin forskning om hur kvinnor upplever staden och känner rädsla för att vistas i vissa offentliga rum. Jag blev inspirerad av henne och insåg att mina tidigare studier i genusvetenskap skulle kunna komma till användning och jag funderade även mycket över vilka andra områden än just trygghet i den fysiska planeringen genusperspektiv bör implementeras på. Jag läste en del artiklar av Listerborn samt andra forskare som studerat just trygghet/rädsla och skrev även ett referat om kvinnors upplevda rädsla i stadens offentliga rum.

Den andra gången ett genustänkande smög sig in i vår utbildning var under en förmiddag om H+ i Helsingborg då en representant från *Settings* och en från *New Beauty Council* pratade om normkritisk stadsplanering.

Det hade varit intressant att närmare undersöka om det enbart är programstudenterna från mitt år som har så lite genustänkande under utbildningen eller om detta är något som gäller landskapsarkitektutbildningen för samtliga studenter. Dessvärre har det inte funnits utrymme att undersöka förekomsten av genusperspektiv i landskapsarkitektutbildningen mer vetenskapligt, så det jag skrivit bygger enbart på min egen upplevelse.

Jag finner det av vikt att visa på att genusvetenskapliga perspektiv fyller en viktig funktion även inom landskapsarkitektutbildningen och -yrket för att ge möjligheten att skapa mer jämställda och rättvisa städer med tillgängliga miljöer och funktioner som säkerställer olika gruppers behov och intressen. Jag vill även visa på att det finns mycket litteratur som behandlar genus och planering och har en förhoppning om att något mer av detta skulle kunna ingå i vår femåriga utbildning.

Helén Lundkvist, utredare i jämställdhetsfrågor på Kommunförbundet, skriver i *Ojämställdhetens miljöer* att ”Det dominerande förhållningssättet i fysisk planering är att kön inte har någon betydelse, det vill säga planeringen håller sig neutral till kön.”¹ Det görs ej heller många konsekvensanalyser utifrån ett könsmaktsperspektiv, enligt henne, detta trots att planeringen aktivt ska verka för jämställdhet enligt en av intentionerna med Plan- och bygglagen (1987:10). Hon tar upp att kvinnor och män fortfarande lever under olika livsvillkor, har olika tillgång till resurser och har olika livsmönster,² samt att:

Planeringen har i mycket liten utsträckning haft ett medvetet förhållande till kön. Den har i liten utsträckning undersökt planeringens effekter och konsekvenser för kvinnor och män. Planeringen är mansdominerad; den består till största delen av både manliga politiker och manliga tjänstemän. Kvinnor har formellt haft ringa

---

1 Lundkvist, 1998, sid. 11.

2 Lundkvist, 1998, sid. 11.

inflytande i planeringen.³

Genusskillnader har varit osynliga genom den största delen av planeringens historia och hänsyn togs sällan till personers olika gruppanknytning, utan planerare sökte ofta universella angreppssätt. Mäns historia har behandlats som om deras erfarenheter var något som alla människor kunde känna igen sig i, medan kvinnor varit till stor del osynliga genom historien.⁴ Detta osynliggörande av kvinnor och kvinnors erfarenheter i planeringsprocessen är en bidragande del till att vi lever i ett samhälle i vilket kvinnor och män har olika levnadsvillkor.

När det kommer till planering var det först framåt 70-talet som behovet av ett genusperspektiv började uppmärksammas och detta utifrån ett erkännande av skillnader och marginalisering till följd av bland annat kön, för att i sin tur kunna förstå samhällets natur och dess många sidor.⁵ Fainstein och Servon, redaktörerna för boken *Gender and Planning – A Reader*, skriver dessutom att:

Planners and policy makers are public servants. Their job, broadly conceived, is to serve the public interest. [...] By what process do we determine what the public interest is? Perhaps it is stating the obvious to point out that there is no single, unified public interest. Interests are multiple, as are publics. Different publics have different amount of power in society and in public decision-making process. [...] And yet...planning and policy-making have historically been the province of white upper-middleclass men, and the decisions that have been made reflect the interests and experiences of this group.⁶

Jämställdhet är något som det arbetas med på flera olika plan i Sverige, men det är begränsade resultat som kan urskiljas vad gäller jämställdhet när det kommer till den rumsliga fysiska samhällsplaneringen. Det finns studier som visar på att det allmänna jämställdhetsmålet är besvärligt att överföra till praktisk planerarverklighet.⁷ I boken *Jämställdhet nästa – Samhällsplanering ur ett genusperspektiv* menar Anita Larsson och Anne Jalakas att:

För att kunna arbeta för ökad jämställdhet måste man till att börja med förstå hur ojämställdhet skapas och återskapas. Här är genusperspektivet ett hjälpmedel för att se på världen från ett annat håll. [...] Genusperspektivet innebär att utmana normer i form av invanda rutiner i planeringsverksamheten.⁸

De menar vidare att en av de saker som har identifierats som en anledning till svårigheterna med att få in genusperspektiv i planeringsprocessen och sedan den konkreta tillämpningen av denna är att den faktiska innebörden av jämställdhet inte definieras.⁹ Jag anser det därför viktigt att diskutera och ta upp olika teorier som berör genus i planeringssammanhang. Ska genusperspektiv fylla en funktion i planeringsprocessen måste de som arbetar med planering inte enbart känna till begreppen utan även förstå innebörden av dem. Ett tydligt syfte och målbild samt ökad förståelse vad gäller genus leder förhoppningsvis till konkret tillämpning.

---

3 Lundkvist, 1998, sid. 11.

4 Fainstein & Servon, 2005, sid. 1.

5 Fainstein & Servon, 2005, sid. 2.

6 Fainstein & Servon, 2005, sid. 2.

7 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 7-9.

8 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 14.

9 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 9.

1.1.1 Mitt motiv

”[F]eminist reaserch begins from the premise that the nature of reality in western society is unequal and hierarchical”¹⁰, menar Beverley Skeggs, honorary professor at the University of Warwick, i sin text ”Situating the production of feminist ethnography” i *Reasearching Women's Lives from a Feminist Perspective*.

Motivet till mitt arbete är att skapa större underlag för en kritisk planeringsprocess där hänsyn tas till kvinnor som en underord samhällsgrupp och där de rådande maktstrukturerna erkänns och motarbetas då de i dagsläget främst tillvaratar en liten grupps intressen – vita medelklass heterosexuella män.

1.1.2 Objektivitet

Yet all research is ideological because no one can separate themselves from the world – from their values and opinions, from books they read, from the people they have spoken to and so on.¹¹

Jag tror inte att det är möjligt att komma fram till objektiva sanningar, jag hävdar inte att jag med denna uppsats kommer att presentera någon sådan. Det jag strävar efter är att på ett så öppet och transparent sätt som möjligt redogöra för den undersökning jag har genomfört. Jag ämnar beskriva vad jag gör, hur jag väljer ut det jag studerar samt varför jag utför just den här studien.

Mina resultat, det jag får fram genom läsningen av olika översiktsplaner, har jag kunnat sammanställa utifrån de kriterier jag själv har ställt upp för vad jag anser vara relevant. Någon annan hade kunnat ha vidare eller snävare bedömningar eller valt att fokusera på något annat vad gäller genus och därigenom kommit fram till ett något annorlunda resultat.

1.2 Frågeställningar

Med utgångspunkt i fyra översiktsplaner och ett planförslag vill jag undersöka följande frågor:

- Hur definieras genus och genusperspektiv i de olika översiktsplanerna?
- Kan olika teoretiska teman urskiljas för hur begreppen genus och genusperspektiv används i översiktsplanerna?
- Förekommer det i översiktsplanerna förslag på konkret tillämpning av genusperspektiv?

1.3 Mål & syfte

Med utgångspunkt i översiktsplaner från fyra olika kommuner och även från ett planförslag i slutet på processen från en av dessa kommuner vill jag problematisera och diskutera rådande normer i planeringsprocessen utifrån genusperspektiv.

---

10 Skeggs, 1994, sid. 77.

11 Leatherby, 2003, sid. 5-6.

1.4 Metod & material

Jag presenterar nedan hur jag gått tillväga för att genomföra min undersökning samt redogör för det material jag har valt att studera.

1.4.1 Litteratursökning

Jag har gjort en relativt omfattande litteratursökning och kunnat konstatera att det finns en hel del intressant forskning kring planering och genus, men på grund av tidsbegränsning har jag inte haft möjlighet att ta del av all. Det finns en hel del amerikanska forskare som studerat genus och planering, och deras texter har varit intressanta och på flera sätt relevanta att ta del av även om en del av texterna författades på 80- 90-talet. Samtidigt så ser det svenska samhället på vissa områden väldigt annorlunda ut vad gäller inte minst hemmafrurollen som ännu är väldigt vanlig bland den amerikanska vita medelklassen, vilken utgör en stor del av landets befolkning. Det har likväl varit insiktsfullt att läsa om hur samhällena är organiserade i USA. Bland annat diskuteras *suburbia*, vilket jag inte anser att kan översättas rakt till den svenska *förorten*. I USA kopplas suburbia till villaområden bebodda av den stereotypa kärnfamiljen – mamma, pappa, barn, varav mamma ofta är hemma medan pappa lönearbetar.

Det finns även flera svenska forskare som har diskuterat och undersökt hur genusperspektiv ska fås in i planeringsprocessen samt hur den fysiska miljön ska göras mer jämställd. Jag kommer att redogöra för en del av de studier och det material jag har funnit.

1.4.2 Min utvalda litteratur

Jag ämnar läsa in mig på några teorier som jag funnit återkommande inom ämnet genus och planering och jag kommer att undersöka fyra kommuners översiktsplaner och se hur genusperspektiv och jämställdhet tas upp i dessa.

En central skrift i mitt arbete har *Ojämställdhetens miljöer*, en rapport från programberedningen *Kommunerna och jämställdheten*, varit och den handlar om jämställdhet och fysisk planering och miljö. Boken är skriven på uppdrag av *Svenska Kommunförbundet* av Helén Lundkvist som är utredare i jämställdhetsfrågor på Kommunförbundet. Denna berör svensk kommunalpolitik och jämställdhetsfrågor inom denna.

Jag kommer även att använda mig av bland annat *Gender and Planning – A Reader* en antologi om genus och planering sammanställd av redaktörerna Susan S. Fainstein, professor of urban planning at the Harvard Graduate School of Design, och Lisa J. Servon, professor in urban policy at Milano School of International Affairs. Boken utgår främst från amerikanska förhållanden, medan boken *Jämställdhet nästa – Samhällsplanering ur ett genusperspektiv* av Anita Larsson, arkitekt och forskare vid Göteborgs universitet, och Anne Jalakas, journalist med fokus på genusfrågor, utgår ifrån svenska förhållanden. Larsson och Jalakas vill med boken ” visa på framkomliga sätt att integrera jämställdhet i planering”¹².

Teorierna och förslagen på praktiskt tillämpning i denna och övrig litteratur kommer jag att redogöra för samt koppla samman med de översiktsplaner jag ämnar undersöka samt diskutera dessa planer utifrån litteraturen.

Trygghet och rädsla för att vistas i vissa områden vid vissa tider på dygnet som kvinna är ofta det

---

12 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 7.

första de flesta tänker på när det talas om att skapa jämställda offentliga miljöer. Bland annat har Carina Listerborn, som jag redan omnämnt, skrivit mycket om trygghet och rädsla och våld i offentliga miljöer utifrån bland annat genusperspektiv och jag har använt mig av en av hennes artiklar inom detta område.

1.4.3 Teman

I min läsning av litteraturen fann jag olika teman och teorier om genus och planering, om jämställdhet och om kvinnor som grupp i planeringssammanhang. Jag fann det intressant att undersöka detta för att se om det går att urskilja att de tankegångar och den problematik som tas upp i samband med genusfrågor i översiktsplanerna har någon förankring i den forskning som finns inom ämnet. Samma teman som jag delat in min teoridel i har jag sedan valt att dela in analysdelen i just för att se om det jag funnit i översiktsplanerna kan passas in i dessa.

De teman jag kunde urskilja under min läsning var:

- **representationen och delaktighet** behandlar huruvida kvinnliga respektive manliga perspektiv anses påverka planeringsprocessen i olika riktningar. Det handlar även om andelen kvinnor i förhållande till andelen män bland tjänstemän(-personer) och politiker som arbetar med planeringsfrågor och även vad gäller könsrepresentationen vid exempelvis möten och samråd dit medborgare bjuds in.
- **kollektivtrafik och privatbilism** handlar om hur kvinnor och män reser till vardags, både vad gäller hur mycket tid resorna tar, hur långa sträckor de åker samt vilka transportsätt de väljer och hur deras rörelsemönster skiljer sig åt.
- **blandad bebyggelse** berör hur städer och stadsdelar kan byggas och handlar mycket om närhet till handel och service och hur det påverkar kvinnor och mäns vardag.
- **trygghet och rädsla** handlar om kvinnor och mäns olika upplevelse av staden och hur deras rörelsefrihet påverkas.

1.4.4 Analysmetod

Min analysmetod är att med hjälp av de teman jag identifierat, läsa och analysera översiktsplanerna och utställningsförslaget, för att se om jag kan urskilja mönster, jämföra och se skillnader mellan teorierna och översiktsplanerna. Jag vill undersöka om teorierna diskuteras på liknande eller andra sätt i planerna och vilka slutsatser som dras, samt se på förslag på konkret tillämpning.

Det jag har letat efter i min undersökning av översiktsplanerna har varit hur genus, genusperspektiv, jämställdhet och kvinnor som grupp omnämns i planerna och i vilka sammanhang, det tas upp. Jag är medveten om min egen färgning av den här undersökningen men jag har strävat efter att få med samtliga delar som berört kvinnor, jämställdhet och/eller genus på något sätt för att läsaren själv ska kunna göra sig en egen uppfattning om hur dessa begrepp och ämnen behandlats i planerna. Det är även därför jag valt att ha en "ren" resultatdel i vilken jag enbart redovisar det jag funnit i översiktsplanerna utan att jag där analyserar det. Det gör det möjligt för läsaren att gå tillbaka under läsandet av analysen.

För att det inte enbart ska bli upprärande av begrepp och teorier finner jag det intressant att se på hur planerna behandlar och föreslår konkret tillämpning. Detta eftersom det är först då det syns om

de verkligen är villiga att konkret arbeta för jämställdhet och har förstått på vilka sätt det går att arbeta rent praktiskt med genusperspektiv i planeringen. Det är detta som kommer att göra skillnad i verkligheten och inte enbart vara svårpraktiserad text i ett dokument, sedan är det dock ingen garanti för att det som beskrivs kommer att genomföras.

Vad gäller den konkreta tillämpningen strävar jag efter att se om det går att urskilja i planerna. Det handlar om ifall de i samband med det de föreslår nämner jämställdhet, kvinnor eller genus även beskriver hur det skulle kunna planeras/byggas/organiseras för att förändra de rådande mönstrena och könsmaktsstrukturerna samt hur detta förhåller sig till de förslag jag funnit i litteraturen.

Jag är väl medveten om att genus och jämställdhet kan beröras på andra ställen än i kommunernas översiktsplaner, i exempelvis PM och andra typer av dokument kan kommunerna ha utformat mer konkreta metoder för hur de ska arbeta utifrån genusperspektiv. Översiktsplanerna är visionsdokument, och det kan ifrågasättas hur konkret det går att vara i dessa.

1.4.5 Sökord och en mindre kvantitativ studie

Jag gjorde ord-sökningar i planerna för att se så att jag inte missat något under min genomläsning av dem. Jag använde mig av sökfunktionen i pdf-dokumenterna som jag hade översiktsplanerna som. Det jag sköte på var *genus*, *kvinn**, *flick**, *jämställ**, *kön* och *jämlik*. Jag tog bort ändelserna av orden för att öppna upp för fler träffar oavsett hur de böjts. Jag tittade sedan igenom alla träffar för att se om de var relevanta för min undersökning, detta beroende på vad de syftade på. Vad gäller jämlikhet tittade jag på ifall det omnämns som jämlikhet mellan kvinnor och män, i övriga fall fann jag inte det intressant för den här undersökningen och jag har då valt att inte räkna med det i resultatet.

Jag fann det även intressant att se hur frekvent orden används i de olika planerna som en liten jämförelse med varandra och kommer redovisa detta i en tabell i resultatdelen. Sen kommer det självfallet inte att kunna gå att utläsa hur jämställd en plan eller kommun är utifrån detta, utan faktorer som hur omfattande planen är spelar naturligtvis även in. Någon av planerna är på runt 100 sidor medan en annan är på över 300 sidor, detta är något som jag även kommer redovisa då det kan vara intressant i samband med hur frekvent vissa ord eller begrepp används.

1.4.6 Metoddiskussion

Läsningen av planerna och att välja ut det relevanta ur dem ur ett genusperspektiv ställer krav på mig, mina kunskaper och min syn på genus med allt vad det innebär, samt att veta vad det är jag söker efter och att även definiera detta tydligt för att underlätta för läsaren av min uppsats. Jag kommer därför när jag tar upp att genus, kvinnor som grupp eller jämställdhet omnämns i översiktsplanerna även nämna i vilket sammanhang, alltså vad delarna handlar om där det tas upp så att läsaren får en förståelse för helheten och sammanhanget.

Även när det kommer till de teorier jag ska läsa in mig på i mina litteraturstudier gäller att någon annan kanske valt ut annan litteratur att fördjupa sig i och i denna funnit ytterligare teorier och kunnat urskilja flera teman, eller andra teman som jag inte finner vid mitt urval. Jag vill betona att min studie bygger på just den litteratur jag har valt ut och den bygger även på just de planer jag har valt att studera.

Vad gäller metoderna jag har använt mig av anser jag att den mindre kvantitativa ordsökningen jag ämnar genomföra förmodligen inte kommer att bidra till en så väldigt mycket större förståelse, men att det likväl är ett snabbt sätt att få en överblick över huruvida kommunerna använder sig av olika begrepp när de formulerat översiktsplanerna. Sen är det givetvis så att om jag använt mig av ytterligare ord i min sökning skulle jag kunnat få fram en bredare bild. Jag anser dock detta vara enbart en liten del i min undersökning, då jag läst översiktsplanerna utförligt och jag menar att mina utvalda sökord är tillräckliga för sitt syfte. Ur ett genusperspektiv hade det givetvis även varit intressant att se på ytterligare faktorer så som bland annat klass och etnicitet och hur detta står i förhållande till kön.

1.4.7 Andra metodval

Visst hade jag kunnat använda mig av andra metoder och undersökt andra dokument, eller intervjuat politiker och tjänstemän(-personer), för att få reda på huruvida de arbetar utifrån genusperspektiv i planeringsprocessen. Jag kunde även ha valt att fokusera på en eller två kommuner och gått mer in på djupet i hur det förhåller sig på jämställdhetsfronten i dessa och då även tittat på fler olika styrdokument och beslutsunderlag. Det hade varit intressant att kombinera min undersökning med intervjustudier just för att förstå visionerna och sedan få reda på hur det förhåller sig i verkligheten. Jag ämnar till hösten genomföra en sådan intervjustudie när jag skriver kandidatuppsats i genusvetenskap.

1.4.8 Materialet – översiktsplaner och planförslag

Jag har valt att studera just översiktsplaner då dessa behandlar och redogör för kommunernas visioner och enligt Larsson och Jalakas är översiktsplanen ” [...] ett strategiskt dokument som varje kommun är skyldig att ha och det är på den här nivån som frågor om jämställdhet hör hemma”¹³. Det är i dessa planer som kommunerna tar upp sina idéer och strategier för hur dessa ska implementeras och det är därför intressant att studera hur de på denna nivå berör genus och jämställdhet och urskilja de rådande normerna kring detta i planeringsprocessen.

Jag anser en teoretisk översikt och diskussion sammankopplad med undersökandet av översiktsplanerna vara ett lämpligt sätt att besvara min frågeställning. Det ger mig möjlighet att fördjupa min förståelse av teorier inom området och även undersöka huruvida dessa eller delar av dem går att återfinna i den kommunala planeringen.

Översiktsplanerna är styrdokument för planeringen, och jag fann det intressant att undersöka hur de tar upp och diskuterar genus och jämställdhet och hur olika städer/kommuner har arbetat med detta och fått in det i sina översiktsplaner. Det jag har letat efter i planerna är om de uttrycker sig specifikt med orden genus eller jämställdhet, eller tar upp kvinnors villkor. Sen kan det naturligtvis vara så att de tar hänsyn till jämställdhet och använder sig av genusperspektiv i planeringen fastän det inte uttrycks i översiktsplanen, men nu är det just dessa jag valt att studera i denna undersökning och resultatet av undersökningen kommer ha dessa som grund i mina eventuella yttranden och möjligheter att dra slutsatser. Det är inte möjligt att dra några generella slutsatser om huruvida kommunerna arbetar med ett genusperspektiv i sin planering, enbart huruvida detta framgår i deras översiktsplaner. En slutsats som däremot kan dras är dock att om genus och/eller jämställdhet diskuteras i en kommuns ÖP så är detta ett uttryck för en medvetenhet om genus och att kvinnor

---

¹³ Larsson & Jalakas, 2008, sid. 11.

och män har olika erfarenheter/behov/önskemål om hur samhället bör fungera utifrån den fysiska planeringen.

Jag har använt mig av kommunernas egna hemsidor för att få tillgång till översiktsplanerna. Jag har valt ut de senaste planerna, men i ett av fallen där kommunen presenterat underlag för en ny översiktsplan som ska antas inom en nära framtid har jag valt att även ha med denna.

1.4.9 Mitt material - urvalsprocessen

Jag har valt att se på översiktsplanerna för Sveriges tre mest befolkade kommuner Stockholm, Göteborg och Malmö. Jag har även valt att ha med översiktsplanen för Lunds kommun då jag studerade denna tidigt i mitt arbete och fann det intressant att även ha med en plan för en något mindre kommun i min studie.

Det kommer självfallet inte vara möjligt att dra generella slutsatser utifrån skillnader mellan mer och mindre befolkade kommuner i den här studien då exemplena är för få. Min ambition är snarare att se på hur genus och jämställdhet behandlas i de utvalda kommunerna.

Vad gäller Malmö stad har jag valt att studera både den i dagsläget gällande översiktsplanen från år 2000 och även det utställningsförslag från 2012 som finns publicerat, då Malmö är i slutskedet med att ta fram en ny översiktsplan. Jag fann det intressant att ha med även denna då den nuvarande planen är tretton år gammal. Jag finner det även intressant att undersöka utvecklingen inom en kommun vilken kan urskiljas genom att se på både den gamla befintliga översiktsplanen och det nya förslaget som nästan är färdigt.

De olika översiktsplanerna är från olika år. Jag har även med ett förslag som är på väg att tas fram, jag fann detta relevant för att få med de senaste tankegångarna även om det kanske inte är exakt dessa som kommer vara med i den slutgiltiga planen.

1.4.10 Begränsningar

Fokus i min uppsats har varit att se på genuskillnader vad gäller kvinnor och män och hur detta kommer till uttryck i översiktsplanerna. Jag är medveten om att det råder stor skillnad på olika kvinnor och mäns makt i förhållande till varandra, mellan olika kvinnor och mellan olika män, till följd av bland annat klass, etnicitet, ålder och sexualitet, vilket strukturellt påverkar inflytande och maktförhållanden. Detta har jag dessvärre inte haft utrymme för att studera närmare i den här uppsatsen.

Jag har med min undersökningen noga läst igenom översiktsplanerna och planförslaget och försökt täcka in mycket, så det finns inte så mycket utrymme för att gå in på detaljer. Tiden har varit begränsad och varje plan tog längre tid än väntat att gå igenom. Jag hade i början av min undersökning den stora ambitionen att se på översiktsplanerna för kommunerna med de tolv största tätorterna, men insåg efterhand att detta skulle vara allt för tidskrävande för att få ihop och även att materialet skulle ha varit för omfattande för att jag skulle kunna redogöra för allt i den här uppsatsen.

1.5 Begreppsförklaringar

Det följer här en liten kort introduktion som kan läsas om det råder en osäkerhet kring vad genus, genusperspektiv samt feminism innebär utifrån tankar och definitioner av några forskare inom området.

Det som Lena Gemzöe, forskare vid Centrum för kvinnoforskning vid Stockholms universitet och författare till boken *Bildas ismer Feminism*, kallar ordboksdefinitionen av en feminist är "[...] en person som anser 1) att kvinnor är underordnade män och 2) att detta förhållande bör ändras"¹⁴. Hon skriver senare i boken att "Begreppet *genus* har införts för att beteckna just det socialt och historiskt tillskapade som feminismens konstruktivistiska uppfattning av kön betonar. Ordet kön [...] uppfattades som att det snarare betecknade det biologiska könet."¹⁵. Genus används alltså för att visa på att det handlar om socialt konstruerade uppfattningar och beteenden, och inte egenskaper som är medfödda för att man har ett visst kön.

Larson och Jalakas menar att det finns ett behov av ett genusperspektiv då:

För att kartlägga de mekanismer och föreställningar som ligger bakom vad vi uppfattar och beskriver som kvinnligt respektive manligt, hur vi i vardagen 'gör kön' och hur det påverkar våra liv på olika sätt [...]. Det hjälper oss att beskriva dagens relationer mellan män och kvinnor och samtidigt föreställa oss hur vi vill att de ska se ut i framtiden.¹⁶

Fanstein och Servon skriver lite mer utvecklat om genus:

Gender is about roles and relationships, about differentials in power and access to resources. When we study gender, we are studying a system in which women, men, gays, lesbians, and trans-gendered are implicated and entwined. One cannot exist without the other. Gender has to do with behaviors, expectations, and norms confronting each grouping *in relation to* the other.¹⁷

Det dynamiska i genusrollerna, anser de, hänga samman med förändrade socioekonomiska behov och dessa roller skiftar, men att de existerande maktstrukturerna kvarstår.¹⁸

Diana Mulinari, lärare vid Sociologiska institutionen och på Centrum för Genusvetenskap vid Lunds universitet, skriver i "Teorier för en antifeministisk feminism – dialoger" i *Mer än bara kvinnor och män – Feministiska perspektiv på genus* att:

Som begrepp syftar *kön/genus* till att utforska, kritiskt granska och problematisera kulturella tolkningar av biologiska könsskillnader genom vilka kategorin kvinnor skapas och konstrueras som underordnad kategorin män. Avsikten med begreppet är att synliggöra hur män och kvinnor skapas och konstrueras genom sociala relationer av överordning och underordning inom samhällsformationer som starkt präglas av distinktionen mellan natur och kultur.¹⁹

Mulinari menar även att det råder stora skillnader på huruvida olika grupper av män kan utöva makt över och kontrollera kvinnor, detta till följd av klass, etnicitet, ålder och sexualitet bland annat.

Även Gemzöe skriver att för att vi ska kunna förstå genushierarkin är det också av vikt att se

---

14 Gemzöe, 2003, sid. 13.

15 Gemzöe, 2003, sid. 80.

16 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 52.

17 Fainstein & Servon, 2005, sid. 3-4.

18 Fainstein & Servon, 2005, sid. 3-4.

19 Mulinari, 2003, sid. 21.

hur denna hänger samman med andra hierarkier så som exempelvis etnicitet och klass, samt vad som sker när olika hierarkier samverkar.²⁰

1.6 Disposition

I *Inledningen* går jag igenom bakgrunden till min uppsats, mitt syfte och mina frågeställningar. Under *Metod & material* ger jag en litteraturgenomgång, redogör för metoderna jag kommer att använda mig av och ger en beskrivning av det material jag har valt att undersöka.

Under *Genus och planering – en teoribakgrund* presenterar jag samt redogör för de olika teman jag funnit när jag genomfört mina litteraturstudier. Under *Genus i planeringsprocessen - översiktsplaner och planförslag* går jag igenom och redovisar det resultat jag har funnit i översiktsplanerna och planförslaget, jag redovisar varje översiktsplan och planförslaget för sig i tur och ordning efter kommunernas storlek – Stockholm 2012, Göteborg 2009, Malmö 2000, Malmö 2012 och slutligen Lund 2010.

Denna del följs av *Teori möter kommun - analys och diskussion* där jag kopplar samman och diskuterar de resultat jag funnit med den tidigare forskning jag redogjort för och jag försöker här besvara mina frågeställningar.

Under *Slutsatser och avslutande reflektioner* sammanfattar jag vad det är jag kommit fram till, hur jag ser på resultatet av min undersökning, vilka nya tankar arbetet med uppsatsen väckt samt hur jag anser att man skulle kunna gå till väga vid fortsatta studier av ämnet.

---

20 Gemzöe, 2003, sid. 95.

2 GENUS & PLANERING – EN TEORIBAKGRUND

Jag kommer här att redogöra för en del av de olika teorier som jag tagit del av under mina litteraturstudier. Jag har delat in det jag funnit i teman och sedan kommer jag att återknyta till dessa i min analys och diskussion.

2.1 Representation & deltagande

Under detta tema kommer jag att beröra vad synen på kvinnliga och manliga perspektiv och erfarenheter anses ha för betydelse för planeringen. Representation och deltagande handlar i det här sammanhanget både om representation av kvinnliga och manliga politiker och tjänstemän(-personer) som arbetar med planeringsfrågor samt om könsfördelningen när kommunerna bjuder in medborgarna till exempelvis möten och samråd.

2.1.1 Genusperspektiv som verktyg i den "demokratiska" processen

Inom samtida politisk teori förekommer uppfattningen att olikhet och mångfald måste accepteras i ett demokratiskt politiskt system. Det anmärkningsvärda med detta teoretiserande är att både kvinnor och andra marginaliserade grupper diskuteras utifrån hur deras kollektiva identiteter formas, medan de som sätter gränser och ytterst har makten att benämna inte underkastats motsvarande analys.²¹

Detta menar Maud Eduards, professor emerita i statsvetenskap vid Stockholms universitet, och skriver vidare att något som sällan diskuteras i svensk politik är mäns ansvar eller förmåner som grupp. Kärnan i den manliga normen skulle kunna hävdas vara att män inte finns som politisk kategori, vilket leder till att benämningen av kvinnor som underordnade kan ske utan att män beskrivs som överordnade. Eduards menar att genom att göra män till en politisk kategori, en grupp, kan de förmås att ta politiskt ansvar i termer av makt och kön.²²

Tron på att det går att skapa jämställdhet genom att öka antalet kvinnor bygger på föreställningen om att kvinnor beter sig på ett visst, speciellt "kvinnligt", sätt, och har specifika behov, kanske också viktiga genusegenskaper. Genom att de deltar i planeringen förväntas jämställdhet komma på köpet, nästan automatiskt.²³

Larsson och Jalakas menar, i likhet med Eduards, med ovanstående citat att männen fräntas sitt ansvar för att skapa förändringar med tron att representationen av fler kvinnor ska lösa problemen med jämställdhet.²⁴

Kvantitativa åtgärder (så som att det är lika många kvinnor och män i en organisation) är enligt Larsson och Jalakas inte tillräckligt för att få åstadkomma strukturella förändringar. De menar att samhället och planeringen som verksamhet måste granskas kritiskt och "Jämställdhet ska då ses som det politiska målet medan genusperspektivet utgör ett av verktygen att uppnå kvalitativa

---

21 Eduards, 2002, sid. 148.

22 Eduards, 2002, sid. 157.

23 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 44.

24 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 44.

förändringar”²⁵.

2.1.2 ”Kvinnoperspektiv”

Lundkvist skriver att under 1970-80-talen var det ett självklart antagande att i debatter, idéskrifter och konferenser som handlade om kvinnoperspektiv i planeringen utgå från att ”kvinnor har något annat, något annorlunda att tillföra den traditionella planeringen”²⁶. Hon menar att detta antagande idag inte längre är lika självklart, utan planerarrollen problematiseras och det ifrågasätts på vilka sätt och varför kvinnors planering skulle bli annorlunda – vad har planerarens könstillhörighet för betydelse? Lundkvist tar upp en dansk studie från mitten av 80-talet i vilken kvinnor och mäns värderingar och attityder till planeringen undersöktes. Det som studien kom fram till var att män ofta såg olika planeringsproblem som oberoende av varandra, medan kvinnor ansåg att planeringen ska lösa sammanhängande problem. Kvinnor utgick även oftare från hur vardagslivet och dess organisering ska kunna lösas.²⁷ Lundkvist tillägger att ”Forskarens slutsats var att detta inte handlar om att kvinnor och män skulle vara olika, utan att vi bär *olika erfarenheter*”²⁸.

Angående deltagande skriver Lundkvist att ”Kvinnors inflytande i planeringsprocessen är mindre än mäns”²⁹. Hon menar att den fysiska planeringen, både administrativt och politiskt, är en mansdominerad verksamhet. Bland politikerna är runt 75 procent män och av cheferna är mer än 90 procent män, vilket får följden att representationen av kvinnors erfarenheter är väldigt liten i planprocesser. Lundkvist nämner att studier har visat att kvinnor och män, utifrån sina olika erfarenheter, förhåller sig något olika till planeringsfrågor:³⁰

Kvinnor tenderar att utgå från vardagslivet som en process och från hur olika funktioner i den fysiska miljön hänger samman. Män ser i större utsträckning de olika funktionerna som åtskilda frågor att behandla var för sig. Kvinnliga planerare menar att det är svårt att omsätta privata erfarenheter i planeringen, eftersom de anses ”illgitima”, inte tillhöra den normala kunskapsbasen i planeringen.³¹

Lundkvist skriver om att synliggöra det osynliga och att jämställdhet är en kunskapsfråga. Hon menar att jämställdhet inte skiljer sig från andra politiska frågor då en måste undersöka och förstå könsmissiga konsekvenser, se på effekterna ”och skapa sig en bild av verkligheten för att kunna åstadkomma förändring”. Vad gäller planering anser hon att fler måste få komma till tals och att etablerade föreställningar måste ifrågasättas i planeringsprocessen – andra och nya kunskaper måste skaffas där det finns behov av detta bland politiker och tjänstemän.³²

Strategier och metoder som Lundkvist föreslår för att deltagandet och kunskapsbasen ska kunna breddas är exempelvis studiecirkelar, underifrånplanering, planeringspromenader, mentala kartor och att för detaljplanehantering ha kvinnliga smårådsgupper.³³

---

25 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 42.

26 Lundkvist, 1998, sid. 75.

27 Lundkvist, 1998, sid. 75.

28 Lundkvist, 1998, sid. 75.

29 Lundkvist, 1998, sid. 13.

30 Lundkvist, 1998, sid. 13.

31 Lundkvist, 1998, sid. 13.

32 Lundkvist, 1998, sid. 24-25.

33 Lundkvist, 1998, sid. 13.

2.1.3 Olika kvinnor – olika makt och inflytande

Tora Friberg, professor vid Tema Kultur och samhälle vid Linköpings universitet, säger i en intervju av Kerstin Sandelius i *Kvinnors makt – Vardagens erfarenheter från politik och samhällsplanering. Förslag för framtiden*. att ”Det behövs fler kvinnor bland planerare i höga positioner. Det går inte att komma ifrån att det handlar om makt och inflytande.”³⁴ och hon anser att politikerna är de som måste efterfråga att nya synsätt och andra kunskaper införskaffas av planerarna. Hon menar även i intervjun att ”samhällsplanerarna utgår i alltför hög grad från sin egen verklighet vilken är karriärlivsformens sätt att leva och en manlig verklighetsuppfattning”³⁵.

Friberg har doktorerat på en avhandling om *Kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*. och hon skiljer på lönearbeterlivsformen, enligt vilken pengar är anledningen till att kvinnorna arbetar, medan fritiden är det som ger livet sitt innehåll. Dessa kvinnor arbetar ofta deltid och tar ett större ansvar för hem och barn än männen i familjerna. Enligt karriärlivsformen har arbetet ett större egenvärde och kvinnorna arbetar nästan alltid heltid. Hon kunnat urskilja att och de kvinnor som lever i karriärlivsformen oftare har mer icke-traditionell fördelning av hemarbete. Karriärlivsformens kvinnor har därför inte samma erfarenheter som kvinnor som lever i lönearbeterlivsformen och Friberg menar att om för lite insiktsfulla kunskaper innehas kan det leda till att de som det planeras för inte möts med respekt utan att det ofta blir generaliseringar.³⁶

2.2 Kollektivtrafik & privatbilism

Detta tema behandlar vardagsresor i det offentliga rummet. Det handlar om resor mellan olika nödvändiga funktioner, likt affären och dagis, samt resande i form av arbetspendling och huruvida rörelsemönster och val av transportmedel skiljer sig åt till följd av kön.

2.2.1 Bussar och pendeltåg för ökad jämställdhet?

”Förknippat med det fysiska rummets utformning är också möjligheterna att röra sig i detta rum”³⁷ menar Lundkvist samt att det mellan kvinnor och män råder relativt stora skillnader vad gäller val av färdmedel och rörlighet.³⁸ ”Forskare konstaterar att mäns stora rörlighet sker på bekostnad av kvinnors möjligheter att resa. Män har tillgång till bil i större utsträckning än kvinnor.”³⁹ Det är först när familjen har två bilar som kvinnor får tillgång till bil, skriver Lundkvist, och om det bara finns en bil så är det mannen som kör denna.⁴⁰

Lundkvist tar upp en studie över kvinnors och mäns rörlighet och i denna betonas att rörlighet är en könsrelations- och jämställdhetsfråga. Hade hemliv, arbetsliv och fördelningen av ekonomiska resurser varit mer jämställd tyder det på att kvinnors rörlighet skulle öka. För att det skulle vara möjligt krävs det att männen begränsar sitt resande så att en omfördelning av ansvar för hemarbetet kan ske.⁴¹

Vad gäller kollektivtrafik och restider och -längder kan Lundkvist konstatera följande:

---

34 Alenmark & Sandelius, 1992, sid. 16.

35 Alenmark & Sandelius, 1992, sid. 16.

36 Alenmark & Sandelius, 1992, sid. 13-16.

37 Lundkvist, 1998, sid. 12.

38 Lundkvist, 1998, sid. 12.

39 Lundkvist, 1998, sid. 12.

40 Lundkvist, 1998, sid. 58.

41 Lundkvist, 1998, sid. 60.

Det är betydligt vanligare för kvinnor än män att resa kollektivt, cykla eller gå i de vardagliga förflyttningarna. Män reser längre än kvinnor och i större utsträckning från en punkt till en annan. Kvinnor reser kortare och har fler anhalter på sina resor. Kvinnor gör emellertid inte några tidsvinster på att resa kortare. Män har tillträde till snabbare kommunikationer, vilket gör att de kan resa längre än kvinnor på samma tid. Studier av kollektivtrafiken visar att den i stor utsträckning utgår från mäns resmönster, trots att det till största delen är kvinnor som reser kollektivt. Detta innebär att kollektivtrafiken svarar mot behovet hos dem som *inte* reser med den.⁴²

Kvinnor reser enligt Lundkvist oftare nära hemmet och dessa resor sker ”kors och tvärs” och hon menar att om kollektivtransporterna tog bättre hänsyn till dessa resmönster skulle det kunna vara möjligt att göra reella tidsvinster. Dessa tidsvinster skulle även komma män till gagn i den mån de tar ansvar för omsorgsarbete och barn.⁴³

Kollektivtrafiken, visar Lundkvist enligt studier, utgår från heltidsarbetande personer och det är dessa den är anpassad för och tvärkommunikationerna är dåligt utvecklade. Hon ställer sig frågor varför kvinnor är de som i störst utsträckning använder sig av kollektivtrafiken när den är så dåligt utformad för deras behov. Som den troligast största anledningen tror hon att det beror på att kvinnor inte har tillgång till bil och Lundkvist tar upp att kvinnor uppger sig vara mer positiva till kollektivtrafik än män enligt attitydundersökningar⁴⁴ och ”Generellt är kvinnor mer positiva till restriktioner av biltrafik och mer positiva till utökning och förbättring av kollektivtrafiken, än män”⁴⁵.

Trots att kvinnor är de som är mest positivt inställda till kollektivtrafiken tar Lundkvist även upp att kvinnor känner rädsla på vägen till hållplatser eller stationer och att de för att undvika obehaget betalar för att åka taxi. När det kommer till vad och vem vi utgår ifrån i trafikplaneringen tar Lundkvist upp en forskningsrapport som undersökt mål och motiveringar i bebyggelse- och kollektivtrafikfrågor, där det framgår att motiveringar och argument av social karaktär nästan är obefintliga. Forskarna anser att för de befolkningsgrupper som i de vardagliga förflyttningarna inte har tillgång till bil – kvinnor, barn, ungdomar, äldre och handikappade – kan kollektivtrafiken ses som en möjlighet att använda sig av staden. Tas de ovan nämnda billösa grupperna av befolkningen bort återstår gruppen medelålders män som utgör ungefär 20 procent av befolkningen⁴⁶ och Lundkvist reser frågan: ”vem är det egentligen man planerar för?”⁴⁷.

2.2.2 Kvinnors respektive mäns resmönster i vardagen

Liknande iakttagelser som redogjorts för ovan, om användandet av kollektivtrafiken, redogör Larsson och Jalakas för och de har konstaterat att följande punktlista kan sammanfatta resmönsterna för kvinnor respektive män:

- Kvinnor och män gör ungefär lika många resor, men män reser betydligt längre sträckor varje dag.
- Män kör bil i betydligt högre utsträckning än kvinnor, medan kvinnor i högre utsträckning åker kollektivt eller färdas i bil som passagerare.
- Kvinnors arbetsplatser ligger generellt sett närmare bostaden än mäns.
- Mäns resande är i högre grad än kvinnors förknippat med arbete, medan kvinnors resande innehåller en högre andel inköps- och serviceärenden.
- Kvinnor tenderar att i högre utsträckning än män göra kombinerade resor, under vilka flera ärenden

---

42 Lundkvist, 1998, sid. 12-13.

43 Lundkvist, 1998, sid. 64.

44 Lundkvist, 1998, sid. 64-65.

45 Lundkvist, 1998, sid. 65.

46 Lundkvist, 1998, sid. 66-67.

47 Lundkvist, 1998, sid. 67.

uträttas.⁴⁸

De tar även upp, likt Lundkvist konstaterat, att ”kvinnor utför ett transportarbete med hjälp av kollektivtrafik som hade varit bättre att göra med bil. Män däremot utför ett transportarbete med bil som varit lämpligare att utföra med kollektivtrafik”⁴⁹. Vad gäller transportplanering har Larsson och Jalakas skrivit att:

Om fler kvinnor hade bil skulle det leda till ökad jämställdhet, men knappast till ett hållbart samhälle. Bilens användning bör därför minska snarare än öka. Istället bör möjligheterna för att kombinera cykel, alternativt fötter, och i vissa fall bil, med kollektivtrafik förbättras.⁵⁰

Detta menar de att praktiskt kan göras genom bra gång- och cykelvägar till stationer och busstorg som de i sin tur har goda förbindelser. I anslutning till dessa ska det även finnas goda parkeringsmöjligheter både för cyklar och bilar. Reser man inom samma ort är det viktigt att resan inte blir uppdelad, med byten och väntetider, utan denna ska upplevas som en helhet.⁵¹

Sandra Rosenbloom skriver i sin artikel *Women's travel issues – The Research and Policy Environment* att somliga menar att de skillnader som idag kan urskiljas i resmönster, beror på faktorer som enbart historiskt har förknippats med kön, så som exempelvis låg inkomst och yrkesstatus. Med detta argument borde skillnaderna mellan kvinnor och mäns resmönster enligt henne ha upphört när fler kvinnor kom ut på arbetsmarknaden som heltidsarbetande. Hon tar upp att andra studier menar på att de kulturella skillnaderna förblir även då kvinnor kommer ut i arbetslivet och:⁵²

[...]they argue that a married woman living with her spouse and two children and employed outside the home will behave very differently than a married man living with his spouse and two children and employed outside the home even if both have the very same individual and/or household income.⁵³

Vissa som har studerat detta, menar Rosenbloom, anser att det är rollen i hushållet och inte kön som avgör, men hon påpekar samtidigt att kvinnor är överväldigande överrepresenterade bland de som tar hand om barnen och utför hushållssysslor.⁵⁴

I *Gender Planning in Public Transit – Institutionalizing Feminist Policies, Changing Discourse, and Practices* skriver Gerda R. Wekerle om *the Toronto Transit Commission* och hur de försökte skapa ett mer jämlikt transportsystem, men hur detta förhindrades genom nedskärningar i kollektivtrafikens finansiering och att fokus istället hamnade på att ”running public transport as a business rather than as a public service”⁵⁵.

---

48 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 112-113.

49 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 113.

50 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 120.

51 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 120.

52 Rosenbloom, 2005, sid. 238.

53 Rosenbloom, 2005, sid. 238.

54 Rosenbloom, 2005, sid. 239.

55 Wekerle, 2005, sid. 275.

Sangregrio skriver om kvinnor i trafikplaneringen och hur detta ser ut i USA och hon menar att: "Alla undersökningar visar att kvinnor idag har helt andra resmönster än män och andra behov, som i förhållandevis ringa grad tillfredsställs av existerande transportmedel."⁵⁶. Något som diskuterades under en konferens angående dessa frågor var huruvida de mönster som idag kan urskiljas kommer att finnas kvar i framtiden. Alltså om kvinnors ökade deltagande i arbetslivet och förhoppningsvis högre inkomster, så att de ekonomiska skillnaderna mellan kvinnor och män minskar, även kommer att leda till att transportsituationen blir mer jämställd. Det rådde enligt henne delade meningar om detta, det fanns de som hävdade att skillnaderna i transportbehoven kommer kvarstå, medan andra menade att dessa skillnader var på väg att försvinna⁵⁷ och att "Framtidens kvinna kommer att vara bilburen precis som framtidens man och bete sig ungefär som han."⁵⁸.

Sangregrio ser samtidigt det problematiska i att ha dagens man som mall för hur framtidens trafiksystem ska planeras och citerar Sandra Rosenbloom: "If society is not becoming more egalitarian, then travel behavior of women cannot be predicted by examining either current or historical patterns of comparably situated men."⁵⁹.

2.3 Blandad bebyggelse

Jag inleder detta tema med en liten historisk tillbakablick på hur situationen i hemmen skulle kunna förändras för kvinnor och hur de skulle ha möjlighet att förvärvsarbeta. Temat behandlar de funktioner vilka anses bör finnas i anslutning till boendet för att underlätta istället för att försvåra vardagslivet.

2.3.1 Hemarbete och traditionella roller

Dolores Hayden skriver i *What Would a Nonsexist City Be Like? - Speculations on Housing, Urban Design, and Human Work* att i USA har, under det senaste seklet, en av de viktigaste principerna för urban planering varit att "A woman's place is in the home"⁶⁰. Hon skriver vidare att det privata hemmet fungerade effektivt för upprätthållandet av den könsuppdelade arbetsfördelningen och det fick genus att verka mer självdefinierande än klass, och konsumtion mer involverande än produktion. Hon menar att det visar på att samspelet mellan kapitalismen och anti-feminismen verkar för att folk ska äga sitt eget hem och förespråkandet av masskonsumtion: "the patriarch whose home was his 'castle' was to work year in and year out to provide the wages to support this private environment"⁶¹. Hon tar även upp att Colleen McGrath menar att kvinnomisshandel hänger till viss del samman med det isolerade hemmet och det finns väldigt få hushållsalternativ för de kvinnor som lämnar dessa våldsamma hem. Hayden menar att en lösning för ett mer rättvist samhälle för kvinnor måste kunna överbrygga den traditionella uppdelningen mellan marknads-ekonomi och hushållen, mellan arbetsplatsen och det privata.⁶²

Hayden beskriver även olika försöka att luckra upp de traditionella rollerna som exempelvis *The Cuban Family Code of 1974* enligt vilken hemarbete och omhändertagande av barn ska delas av kvinnor och män, vilket är viktigt för jämställdheten, men fortfarande avhängigt av att arbete ska

---

56 Sangregrio, 1984, sid. 87.

57 Sangregrio, 1984, sid. 87.

58 Sangregrio, 1984, sid. 87.

59 Sangregrio, 1984, sid. 87.

60 Hayden, 2005, sid. 47.

61 Hayden, 2005, sid. 48.

62 Hayden, 2005, sid. 50-51.

utföras i hemmet. Den bygger på dagliga förhandlingar i hemmet mellan kvinnorna och männen för att lösa detta rent praktiskt. Hon nämner även Alva Myrdal och *kollektivhusprojekten* hon ville genomföra, i vilka det skulle ingå barnpassning och lagad mat för yrkesarbetande kvinnor och deras familjer. Den här lösningen bidrar dock inte till något ifrågasättande av att mannen inte deltar i hemarbetet eller hur hushåll förändras under livets gång.⁶³

Det rådde även ofta bland feminister, enligt Hayden, när det kom till att utnyttja hushållsnära tjänster, för de som hade råd med dessa, en oförmögenhet att urskilja problemet med att exploatera andra arbetande kvinnor, samt att inkludera män som ansvarstagande föräldrar och delaktiga i hemarbetet.⁶⁴ Hayden hävdar slutligen att:

Women must transform the sexual division of domestic labor, the privatized economic basis of domestic work, and the spatial separation of homes and workplaces in the built environment if they are to be equal members of society.⁶⁵

2.3.2 Närhet till handel och service

Larsson och Jalakas menar att *närhet* är en viktig princip för planeringen då ”Tillgång till dagligvaruhandel, och särskilt livsmedelsbutiker, är en del av den sociala infrastrukturen”⁶⁶. Med social infrastruktur menar de verksamheter som kan beskrivas som ”mjuka”, men som är viktiga för att samhället ska fungera.⁶⁷ De skriver att den definieras i kvinnomaktsutredningen från 1997 som:

[...]den underliggande sociala struktur som behövs för att ett modernt samhälle ska fungera. Den sociala infrastrukturen omfattar därför både de välfärdstjänster som ryms inom den offentliga sektorn och sociala nätverk uppbyggda av släkt, vänner och grannskap.⁶⁸

Larsson och Jalakas menar vidare att ett konkret sätt att underlätta för organiseringen av vardagslivet är ett utvecklande av denna sociala infrastruktur för att kunna få den att passa dagens moderna samhälle, vilket skulle leda till att kommuner upplevs som mer attraktiva och tydliga i ambitionen att verka för jämställdhet.⁶⁹

För att underlätta familjers vardagsliv förspråkar Larsson och Jalakas inkludering av skolans och förskolans placering i relation till kollektivtrafikstråk och bostadsområden i en medveten helhetsplanering, då detta minskar transportsträckorna redan innan själva arbetspendlingen börjar.⁷⁰

Lundkvist tar upp Tora Friberg och hennes tankar om att det splittrade stadsrummet leder till ett splittrat vardagsliv:

Med det splittrade rummet menas en stadsplanering som skiljer på samhällets olika funktioner, som skapar specialiserade fysiska områden där endast en eller ett par verksamheter eller funktioner ryms, åtskilda från andra

---

63 Hayden, 2005, sid. 52.

64 Hayden, 2005, sid. 54.

65 Hayden, 2005, sid. 61.

66 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 120.

67 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 118.

68 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 118.

69 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 118.

70 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 119.

funktioner. Verksamheter så som boende, arbete, fritid och service delas upp och skiljs åt.⁷¹

Speciellt amerikanska kvinnor har enligt Friberg belyst detta och de menade att dessa avstånd och uppdelningar ”innebär en splittring av vardagslivet som försvårar för kvinnor att förvärvsarbeta, att samarbeta sinsemellan och att kollektivt organisera barntillsyn, hushållsarbete och matlagning”⁷². Dessa negativa konsekvenser av arbete skilt från boende har uppmärksammats också i Sverige, även om stadsrummen här inte är lika splittrade som i USA. Det ökade användandet bilen anses ha varit en bidragande orsak till detta, eftersom samhället byggts för användande av bil har tillgängligheten minskat för de som inte har någon.⁷³

Lundkvist tar upp den så kallade *mellannivån*⁷⁴ som en lösning på det splittrade rummet. Denna nivå skulle finnas mellan det offentliga och det privata, mellan familjen och samhället, och skulle vara finnas i anknytning till boendet. Grunden skulle bygga på arbetsgemenskap och att grupper av människor boende nära varandra skulle vara självbestämmande. Utvecklingen av mellannivån ska ske ur det lokala, men offentliga institutioner får gärna vara uppmuntrande:⁷⁵

Det handlar således inte om något färdigt paket eller en färdig form av organisering, utan innebär en brygga eller länk mellan det individuella, privata hushållet och det offentliga samhället och dess institutioner. Mellannivån beskrivs som en arena för samverkan mellan människor som bor och arbetar i ett område. [...] Det kan handla om att de boende gemensamt organiserar matlagning, tar över skötsel av fastighet eller liknande.⁷⁶

Till följd av det splittrade rummet menar Lundkvist att människor, för att få de olika delarna av livet att gå ihop, varje dag tvingas lägga komplicerade tidsgeografiska pussel. Hon uppmärksammar även att det faktum att vi tvingas hitta individuella lösningar på problem som är kollektiva blir en annan konsekvens.⁷⁷

2.4 Rädsla & trygghet

Det här temat handlar om hur kvinnor och män upplever staden och sin rörelsefrihet och hur det påverkar deras liv på olika sätt.

2.4.1 Att våga vistas i det offentliga rummet

Att leva i en fysisk miljö som snarare hindrar än underlättar för oss att klara de uppgifter som måste utföras varje dag är ett livsvillkor som kvinnor generellt lever under i större utsträckning än män och som bidrar till att upprätthålla ojämställdheten. Det kan handla om rent fysiska hinder, men också om hur vi upplever det fysiska rummet. En stark begränsande faktor kan vara rädsla, rädsla för våld, rån och fysiska övergrepp.⁷⁸

---

71 Lundkvist, 1998, sid. 40.

72 Lundkvist, 1998, sid. 40.

73 Lundkvist, 1998, sid. 40.

74 Ett begrepp som myntades under en konferens i Kungälv där kvinnor från hela Norden deltog och diskuterade byggande och boende på kvinnors villkor. Lundkvist, 1998, sid. 43.

75 Lundkvist, 1998, sid. 43.

76 Lundkvist, 1998, sid. 43-44.

77 Lundkvist, 1998, sid. 70.

78 Lundkvist, 1998, sid. 45

Lundkvist skriver vidare att män oftare misshandlas utomhus av någon de inte känner, medan kvinnor oftare misshandlas av någon de känner i hemmet. Likväl tyder internationell forskning på att det är kvinnor som är de som är mest rädda för att utsättas för överfall. Lundkvist menar att kvinnors valmöjligheter, handlande och rörelsefrihet begränsas av denna rädsla och rädslan skapar stress som leder till att kvinnor anpassar sitt beteende för att undgå att vara rädda. Detta kan enligt henne exempelvis handla om att kvinnor undviker kollektivtrafik vissa tider på dygnet, stannar hemma, inte är ute och joggar i motionsslingor kvällstid eller undviker att vistas i vissa områden.⁷⁹

Sangregrio nämner även hon dessa samband och att tidigare forskningsresultat bekräftar att:

[...] kvinnor är mer rädda för våld än män, och kvinnors upplevelse av sårbarhet gör att många drar sig tillbaka och undviker situationer och platser där de kan riskera att råka ut för våld. Det finns däremot inget klart samband mellan hur farlig en stadsdel faktiskt är (mätt i t ex antal våldtäkter per tusen invånare) och invånarnas rädsla.⁸⁰

Hon frågar sig utifrån av andra forskare genomförda undersökningar hur kvinnors känsla av maktlöshet uppstår, vart i socialiseringsprocessen skapas denna? Hon undrar även på vilka sätt denna rädsla och otrygghet påverkar kvinnor inom andra områden i livet och vad det gör för deras självkänsla. Hon tar vidare upp våldtäkten som något som ett instrument för social kontroll av kvinnor, något som gör att kvinnor håller sig hemma istället för att befinna sig ute på gatorna på kvällarna.⁸¹

2.4.2 Trygghet eller säkerhet?

Larsson och Jalakas skriver att: ”Trygghet och säkerhet i det offentliga rummet är det område som har fått störst uppmärksamhet när det gäller frågor om jämställdhet och planering.”⁸². De menar att idealet är att skapa ett samhälle som är så tryggt att det inte finns något behov av säkerhetsåtgärder.⁸³ Ett (av fyra) delmål som har koppling till just trygghet är: ”Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.”⁸⁴. Detta står under: ”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”⁸⁵, som är det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken.⁸⁶

I Larsson & Jalakas står det att samhällets insatser egentligen borde handla om trygghet eller ”rätten att slippa skyddas”. Istället är det ofta fokus hamnar på säkerhetshöjande åtgärder, vilket de anser vara: ”ett sätt att behandla symptomen snarare än att försöka komma tillrätta med orsakerna. Att minska mäns våld mot kvinnor är framförallt en fråga för samhället och för män”⁸⁷. De menar att att fokusera på kvinnors rädsla, istället för på trygghet, är att falla in i ett beskyddande och paternalistiskt förhållningssätt som planerare.⁸⁸

Carina Listerborn menar i sin artikel *Rädslans representationer – Om rädsla och trygghet i det offentliga rummet* att det saknas ett perspektiv som ser hur rädslan påverkar och begränsar folks

79 Lundkvist, 1998, sid. 45.

80 Sangregrio, 1984, sid. 52.

81 Sangregrio, 1984, sid. 52-53.

82 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 123.

83 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 123.

84 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 43.

85 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 43.

86 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 43.

87 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 124-125.

88 Larsson & Jalakas, 2008, sid. 124-125.

rörlighet i vardagen.⁸⁹ Rädsla är enligt henne ett uttryck för maktrelationer och genom att upprätthålla rädsla är det möjligt att på ett effektivt sätt ”förtrycka och hålla tillbaka grupper från inflytandet i samhället”⁹⁰.

Listerborn diskuterar även brottsprevention och trygghetsarbete utifrån *säkerhet* respektive *trygghet*, vilka hon anser vara två olika ideologiska utgångspunkter: Ökad trygghet uppnås genom social och rumslig öppenhet, det vill säga att fler människor trivs i det offentliga rummet och vistas mer frekvent där medan ökad säkerhet handlar om att skapa mer slutna rum för att på så sätt lättare kunna övervaka och kontrollera dessa. I säkerhetstänkandet finns det en tydlig aktör som ska utöva den här sociala kontrollen. Förespråkarna av trygghet anser att kontrollen bör utövas av alla, något som blir en bieffekt av att folk rör sig mer i samma offentliga rum, det här synsättet bygger på tillit mellan medmänniskor.⁹¹

2.4.3 Den demokratiska aspekten av att känna sig trygg

”Både det verkliga hotet och den upplevda rädslan kvinnor erfar utgår från, och ingår i, våra köns- maktrelationer”⁹² skriver Listerborn och hon menar att detta faktum förbigås i den samtida trygghetsdiskursen.⁹³

Hon menar att kvinnors medborgarskap är villkorat så länge kvinnor inte har tillgång till det offentliga i samma utsträckning som män. Ett exempel på detta är vetskapen om att kvinnor inte har stöd från samhället ”ifall de utsatts för ett övergrepp, om de inte uppfört sig enligt normerna för kvinnligt beteende”.⁹⁴ Listerborn tar upp det maktperspektiv på rädsla som Gill Valentin, Pro-Vice-Chancellor för the Faculty of Social Sciences vid the University of Sheffield, fört in i sin forskning som handlar om *rädslans geografi* – samhället och media lägger ofta skulden på offret då hon anses ha vistats på fel plats efter mörkrets inbrott. Detta leder till att ”[k]vinnor tvingas att utveckla strategier och en mental karta för att minimera risken för överfall, därför att om något händer kommer skulden till stor del läggas på dem”.⁹⁵

The Unfinished Urban Democracy? The Social Costs and Democratic Consequences of Women's Insecurity in the Urban Environment är en statsvetenskaplig forskningsrapport skriven av Christine Hudson, Magnus Wikström, Niklas Hanes och Linda Holmlund. Den beskriver deras pågående forskning om konsekvenserna det får för demokratin när kvinnor anpassar sitt beteende eller undviker vissa miljöer då de känner sig otrygga, främst till följd av rädsla för sexuella övergrepp. Ur ett demokratiskt perspektiv bör alla medborgare, enligt dem, ha lika stor rätt att vistas i staden. Rädsla är destruktivt för de nätverk av tillit som krävs för att bygga upp socialt kapital, vilket innebär att rädsla kostar både för samhället och individen. De betonar vikten av att se till de sociala orsakerna till kvinnors rädsla, liksom de rådande maktrelationerna där vita heterosexuella medelklassmän står högst. Tidigare forskning har även visat på att kvinnor inte enbart är passiva offer för staden, utan de skapar aktivt strategier för att handskas med sin rädsla. Dock var det ingen som mätte vad detta kostade dessa kvinnor i tid, energi och emotionell stress.⁹⁶

---

89 Listerborn, 2003, sid. 72-73.

90 Listerborn, 2003, sid. 72-73.

91 Listerborn, 2003, sid. 74-75.

92 Listerborn, 2003, sid. 78.

93 Listerborn, 2003, sid. 75, 78.

94 Listerborn, 2003, sid. 78.

95 Listerborn, 2003, sid. 79.

96 Hudson, Wikström, Hanes & Holmlund, 2008, sid. 72-73.

De är medvetna om att det är farligare för kvinnor att vistas i hemmet, då det är där kvinnor oftast utsätts för våld. Det fokus de har är dock kvinnors rädsla för att utsättas för våld på offentliga platser. Angående rädslans konsekvenser för demokrati tar de upp Maud Eduards, professor emerita i statsvetenskap, argument att demokrati för kvinnor inkluderar ekonomiskt oberoende, politiskt inflytande samt kroppslig integritet. Det sistnämnda menar Eduards är essentiellt för det hon kallar "the foundation of an egalitarian social order"⁹⁷. Artikelförfattarna menar att det krävs mer än ett uppifrån-nerperspektiv som fokuserar på att förbättra genusmedvetenheten hos exempelvis stadsplanerare, då detta riskerar att leda till enbart fysiska lösningar och miljön i sig är inte det som hotar kvinnor. Det behövs istället insikt om långsiktiga strategier för att förändra de ojämställda maktrelationerna och att dessa måste förändras i hela samhället. Kvinnors kroppsliga integritet måste bli en integrerad del av deras demokratiska rättigheter.⁹⁸

2.4.4 Mäns ansvarsfrihet och kvinnors offerroll

Listerborn tar även upp den kritik som framförts mot att kvinnor framställs som offer, samt att detta enbart leder till att rådande könsroller reproduceras. Listerborn tror rädslan kan tas på allvar utan att kvinnor behöver framställas som offer. Hon menar att inom trygghetsarbete förekommer allt oftare en diskussion om den rädsla kvinnor känner för att utsättas för sexuella övergrepp och att analysen sker utifrån den kvinnliga delen av problemet,⁹⁹ men "[d]en manskultur som producerar våldtäktsmän undersöks mer sällan"¹⁰⁰.

Listerborn anser det vara av vikt att hålla fast vid användarperspektivet – att det är behoven hos de som brukar ett område som ska tillfredsställas. Problemet måste erkännas – både på en strukturell och en individuell nivå. Hon menar att det är den upplevda rädslan som bör prioriteras så att tillit mellan människor kan öka samtidigt som den allmänna kunskapen om maktrelationer ökar. Trygghet handlar enligt Listerborn om demokrati och rättvisa, och att arbeta för att tilliten bör öka,¹⁰¹ möjligtvis genom "att öka lusten till och möjligheterna för att delta i det offentliga livet, vilket samtidigt kan ha en positiv effekt för demokratin"¹⁰².

---

97 Hudson, Wikström, Hanes & Holmlund, 2008, sid. 74.

98 Hudson, Wikström, Hanes & Holmlund, 2008, sid. 75.

99 Listerborn, 2003, sid. 80.

100 Listerborn, 2003, sid. 80.

101 Listerborn, 2003, sid. 81-82.

102 Listerborn, 2003, sid. 81-82.

3 GENUS I PLANERINGSPROCESSEN - ÖVERSIKTSPLANER & PLANFÖRSLAG

Här följer en redovisning av mina forskningsresultat – jag redogör nedan för det jag funnit i de olika kommuners översiktsplaner och det planförslag jag har studerat.

3.1 Sökningsresultaten i tabellform

Jag visar i tabellen antalet träffar jag fick på de olika orden som jag sökte på i översiktsplanerna och planförslaget.

Sökord/Kommun:	Stockholm 2012	Göteborg 2009	Malmö 2000 + 2005 (ett tillägg)	Malmö 2012 - planförslag	Lund 2010
<i>Planens sidantal:</i>	92	344	62 + 64	72	196
genus	0	0	0	6	5
kön	1	0	1+1	4	0
jämställd*	0	2	0	13	6
kvinn*	2	2	2+0	12	11
flick*	0	0	0	3	2
jämlik*	0	1	0	3	1
Totalt:	3	5	3+1	41	25

3.2 Presentation av de olika kommunernas översiktsplaner

Tanken är inte att ta reda på vilken kommun som är ”bäst” på jämställdhet, då jag inte tror att det går att utläsa enbart ur formuleringar i en översiktsplan. Jag menar likväl att det med resultatet går att urskilja hur kommunerna använder sig av olika genusrelaterade begrepp, hur de eventuellt problematiserar, i vilka sammanhang jämställdhetsfrågor tas upp samt vilka konkreta lösningar kommunerna kommer med.

Nedan har jag för tydlighetens skull och för att läsaren ska få en förståelse för sammanhanget valt att återge vilka rubriker och underrubriker som citat och övrigt innehåll har återfunnits under. Från respektive plan kommer jag att lista *allt* det jag funnit i planen som på något sätt har med genusfrågor att göra.

3.2.1 Stockholm 2012

I Stockholms översiktsplan från 2012 används inte begreppen *genus* eller *jämställdhet*. Kvinnor som grupp omnämns vid två tillfällen under områdena trygghet samt vad gäller transporter mellan olika platser.

Under rubriken *En socialt sammanhållen och levande stad* efter underrubriken *Stadsbyggandet bidrar till att skapa en stad för alla* står det att staden ska vara tillgänglig för alla stockholmanre och

att den ska vara levande stadsmiljö¹⁰³ samt att: ”Många olika aktörer arbetar för att Stockholm ska bli en stad för alla oavsett ålder, kön, social status eller ursprung. En god fysisk planering är en av förutsättningarna för detta.”¹⁰⁴.

I delen *Planeringsinriktningar och fokusområden* under rubriken *En socialt sammanhållen och levande stad* underrubrik: *Trygg och levande stadsmiljö värderas högt* står följande:

En trygg stadsmiljö värderas högt och målet är att det ska genomsyra all stadsplanering. Många, i synnerhet äldre och kvinnor, oroar sig för att utsättas för brott eller känner sig otrygga i bostadsområdet efter mörkrets inbrott. Oron får konsekvenser för vardagslivet. Det kan till exempel handla om att man går omvägar, avstår från biobesök eller åker taxi sent på dygnet.¹⁰⁵

Enligt översiktsplanen handlar trygghetsarbetet på många sätt om att skapa befolkade offentliga miljöer och stråk samt att förstärka tryggheten i närområdet. Detta kan göras möjligt genom mer levande bottenvåningar som anses ha en positiv effekt på upplevelsen av trygghet.¹⁰⁶

En stor del av rädslan för brott brukar förklaras som en rädsla för okända människor och platser. [...] En ökad integration mellan stadens delar skulle därmed kunna främja en ökad trygghet och social sammanhållning.¹⁰⁷

I samma del av översiktsplanen som ovan, *Planeringsinriktningar och fokusområde*, står under rubriken *Behov av starkare samband och gemensamma mötesplatser* att de geografiska områdena stockholmarna rör sig över idag blir allt större, det handlar om att bland annat arbeta, handla, ta sig till skolan samt möten med vänner. Det blir även vanligare att människor tar sig utanför kommungränsen för att komma till dessa målpunkter och:¹⁰⁸

Bristande tvärförbindelser med kollektivtrafik och barriärer i form av vägar eller otrygga områden försvårar denna typ av resor. Bilen blir ofta en nödvändighet för att hushållen ska få vardagen att gå ihop. De som inte har bil, främst ungdomar och kvinnor, drabbas därmed särskilt av bristfälliga samband i ytterstaden.¹⁰⁹

Under rubriken *Planeringsinriktning* framgår hur Stockholm enligt sin översiktsplan menar att ovan tankar om bland annat trygghet och kollektivtrafik ska kunna implementeras: Genom undersökningar och en utvecklad dialog ska det sociala perspektivet ska stärkas och kunskapen om olika gruppers vardagliga behov ska öka. Mångsidiga trygga stråk och mötesplatser ska skapas i hela staden och:¹¹⁰

Planeringen bör ta fasta på behovet av en mångfald av attraktiva, trygga och gränsöverskridande mötesplatser både utomhus och inomhus. Det är viktigt att studera innehållet och platsernas gestaltning med utgångspunkt från olika gruppers behov och stadsdelens karaktär. Platser som redan idag är folktäta bör prioriteras, som exempelvis centrumanläggningar, parker och torg, skolor och bibliotek samt bytespunkter för kollektivtrafiken.¹¹¹

103 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 16.

104 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 16.

105 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 16.

106 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 16.

107 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 16.

108 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 17.

109 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 17.

110 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 17.

111 Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm. 2012, sid. 17

I ÖP står det, likt ovan citat, skrivet en hel del om vikten av trygghet att skapa tryggare miljöer, platser och stråk, men här inte kopplat till att gruppen kvinnor skulle vara mer utsatta eller att det skulle vara ett jämställdhetsproblem. Det har dock tidigare nämnts att gruppen kvinnor och äldre ofta är de som känner sig otrygga.

3.2.2 Göteborg 2009

Göteborgs ÖP från 2009 tar både upp jämställdhet, kvinnor och mäns olika förutsättningar, samt gruppen HBT (Homo Bi och Transpersoner). Under *strategiska frågor* finns det med ett utdrag ur *Göteborgs stads budget 2009* med rubriken *Vision och förhållningssätt* där står bland annat att:

Vår vision är ett samhälle där vi har skapat en långsiktigt hållbar tillväxt och fler jobb, utvecklat medborgarnas välfärd, hälsa och trygghet, fördjupat demokratin och jämställdheten, skapat ett ekologiskt hållbart samhälle, med rättvisa och solidaritet samt vänt segregation till integration.¹¹²

Under strategiska frågor *Mångfald – tryggt och mänskligt* står det att mångfalden har många namn:

[...]integration, jämställdhet, barn-, äldre-, HBT- och funktionshinderperspektivet. När det kommer till planering av användning av mark- och vattenområden har de dock alla samma ledord: blandning, delaktighet, tillgänglighet, trygghet och mänsklighet. Målsättningen att skapa en stad där alla får goda möjligheter att utveckla sina liv kan inte uppnås endast genom den fysiska planeringen. Det är många samspelande politikområden som måste gå hand i hand för att åstadkomma verkliga och varaktiga resultat.¹¹³

Under *strategiska frågor* finns en informationsruta hämtad ur *Beskrivning av Göteborgssamhällets utveckling*¹¹⁴ i marginalen på sidan om *Situationen i Göteborg* :

Genomgående vad gäller invånarnas välbefinnande i ett socialt perspektiv är att det finns stora skillnader mellan stadens stadsdelar, mellan inrikes och utrikes födda, och i många avseenden mellan kvinnor och män. Över tid har skillnaderna i socialt hänseende mellan olika befolkningsgrupper och mellan olika geografiska områden inte minskat på något markant sätt.¹¹⁵

Under strategiska frågor och rubriken *Folkhälsa* finns, som ett av de fem mål som Göteborgs kommunfullmäktige formulerat för folkhälsoarbetet, följande med: ”Jämlikhet i hälsa – jämlika villkor mellan befolkningsgrupper, mellan kvinnor och män samt mellan olika boendemiljöer.”¹¹⁶

Vad gäller kommunikationer och de riksintressen som finns för vägar ska vägens funktion enligt Vägverket skyddas avseende bland annat ett jämställt transportsystem.¹¹⁷

I planens *Konsekvensbeskrivning* under *Måluppfyllelse - När vi våra mål?* under *Göteborgs roll i en växande region* står det att förbättrade kollektiva transporter in till arbetsplatser i stadens centrala delar för de som bor längre ut i regionen ger tillgång till en större arbetsmarknad samtidigt som det ger personer möjligheten att finna andra platser att bo på än centralt i staden men:¹¹⁸

Samtidigt kan resandet ge långa arbetsdagar och innebära minskad jämställdhet mellan dem som arbetar i eller i

112 Översiktsplan för Göteborg, Del 1 - Utgångspunkter och strategier. 2009, sid. 49.

113 Översiktsplan för Göteborg, Del 1 - Utgångspunkter och strategier. 2009, sid. 84.

114 Det står att denna är från: En Rapport från Göteborgs Stad stadskansliet, januari 2006.

115 Översiktsplan för Göteborg, Del 1 - Utgångspunkter och strategier. 2009, sid. 84.

116 Översiktsplan för Göteborg, Del 1 - Utgångspunkter och strategier. 2009, sid. 90.

117 Översiktsplan för Göteborg, Del 3 – Riksintressen, miljö- och riskfaktorer. 2009, sid. 74.

118 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning. 2009, sid. 20.

närheten av hemmet och dem som pendlar långt. Idag är det övervägande män som reser långt.¹¹⁹

Vidare i konsekvensbeskrivningen under *Sociala konsekvenser* efter underrubriken *Livsmiljö* tas sociala aspekter på den fysiska miljön upp och vikten av att beakta hur den fysiska planeringen av staden och dess funktion inverkar på förutsättningarna för att vardagen och livet ”ska kunna fungera bra och ge ett rikt liv utan negativ stress och konflikter”¹²⁰. Enligt konsekvensbeskrivningen handlar mycket om kommunikationer och tillgänglighet samt utformning och närhet, vilket är intressant då:

Vikten av ”att få vardagen att gå ihop” har ofta framhållits ur ett jämställdhetsperspektiv men är i hög grad tillämpligt även när det gäller barns och äldres situation. Översiktsplanens intentioner att bygga i den redan byggda staden där avstånden är korta och där kommunikationerna är väl utvecklade ger bättre förutsättningar för kvinnor och män att fördela vardagsarbetet på ett jämnare sätt än i jämförelsealternativet. Å andra sidan kan regionförstoringen innebära långa resor och en ojämn fördelning mellan män och kvinnor när det gäller hemarbete och resor.¹²¹

Även närhet till handel, service, förskola och skola tas upp i det här sammanhanget, som viktiga faktorer som underlättar vardagslivet, dock ej med specifik betoning på kvinnor och fördelen med närhet till kollektivtrafik för äldre och ungdomar, men även för kvinnor då ”Kvinnor saknar oftare tillgång till bil och använder i större utsträckning än män kollektiva transportmedel. Ur jämställdhetssynpunkt är en satsning på kollektivtrafik positivt”.¹²²

Under rubriken *Hållbar utveckling* i konsekvensbeskrivningen av översiktsplanen och hur den tagits fram poängteras under underrubriken *Delaktighet och inflytande i samhället* bland annat att:

I arbetet har medverkat såväl kvinnor som män, även om dominansen av kvinnor varit tydlig. Skriftliga synpunkter har inkommit från båda könen. Om detta har inneburit att kvinnor och män har haft lika mycket inflytande i planinnehållet är svårt att bedöma.¹²³

3.2.3 Malmö 2000

Malmös nuvarande översiktsplan är från 2000, den är alltså tretton år gammal i skrivande stund och ej längre så aktuell då en ny plan håller på att tas fram, vilken jag kommer redogöra för senare.

Det står i delen *Integration* under *Staden en mötesplats* att:

Malmös gator, torg och parker, butiker, varuhus, caféer och restauranger, idrottsplatser, biografier, teatrar och museer – tillsammans bildar de en arena där malmöborna oavsett ålder och kön kan mötas, ta del av stadens nyttigheter och nöjen och samtidigt själva bli en del av stadens liv och karaktär.¹²⁴

Under rubriken *Handeln angår oss alla* står det att:

Kraven på detaljhandeln har ökat betydligt och pris, kvalitet och tillgänglighet är numera viktiga faktorer för alla konsumentgrupper. Barnfamiljer, pensionärer, ensamstående, rörelsehindrade, låg- och höginkomsttagare, män och kvinnor, ungdomar, invandrare m fl har alla sina specifika krav och önskemål vilka handeln har att ta hänsyn

---

119 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning, 2009, sid. 20.

120 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning, 2009, sid. 39.

121 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning, 2009, sid. 39.

122 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning, 2009, sid. 39.

123 Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning, 2009, sid. 38.

124 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 20.

till.¹²⁵

Senare i planen finns även en historisk beskrivning, i delen *Handel och service*, under *Bakgrund och motiv* med underrubriken *Handeln i Malmös bostadsområden*, av hur Malmös efter andra världskriget byggde till nya bostadsområden där oftast varje område hade ett eget centrum för handel och service:¹²⁶

När Malmö började byggas ut med nya bostadsområden efter andra världskriget etablerades i allmänhet ett centrum för handel och service i varje område. Här fanns en eller vanligen två livsmedelsbutiker, blomsterhandel, cykelverkstad, frisör, tobakshandel mm, och ibland en post eller bank. Hit gick den tidens (billösa) hemmafruar med sina barnvagnar och handlade nästan dagligen. [...] Nu är situationen en helt annan i dessa bostadsområden. De flesta kvinnor är förvärvsarbetande.¹²⁷

De menar att underlaget till butiker i centrum har till följd av den här utvecklingen minskat: ”Två livsmedelsbutiker har blivit en och många – kanske alla – specialbutikerna har lagts ner.”¹²⁸. Det står vidare att banker och post koncentrerar sina verksamheter på andra håll, vilket leder till att små billösa hushåll finns kvar. Det blir svårt att ta sig till stormarknader och det står att de utan bil drabbas även ekonomiskt då de inte kan köpa billiga storförpackningar och att ”[d]essa människor behöver en livsmedelsbutik nära sin bostad.”¹²⁹.

I delen *Grönstruktur och grönområden*, under *Gröna värden*, underrubrik *Sociala och rekreativa värden* står det att: ”Tryggheten är viktig för användningen av stadens grönområden. Kvällstid kan framför allt kvinnor och äldre människor uppleva parker som skrämmande att vistas i eller passera igenom.”¹³⁰. Detta menar de att tryggare miljöer som minskar dessa problem kan skapas genom med många besökare i parkmiljöer eller med bättre insyn från bostadsfönster: ”God överblickbarhet och bra belysning bidrar också till trygghet.”¹³¹.

I delen om trafik under rubriken *Trygg och tillgänglig stad för malmöborna!* står det att: ”Trafiksystemet har en nyckelroll i att göra Malmö till en trygg och tillgänglig stad för alla dess invånare, oavsett ålder, kön, fysisk och ekonomisk situation”¹³² och de menar att trafiksystemet härigenom kan bidra till bland annat ökad social balans.¹³³

3.2.4 Malmö 2012 – ett planförslag

Malmö är i slutet på processen att ta fram sin nya översiktsplan. Här följer nu det utställningsförslag till en ny översiktsplan som Malmö har tagit fram.

I sammanfattningen i början av *Översiktsplan för Malmö ÖP2012, Planstrategi – Utställningsförslag* i avsnittet om *Prioriterade inriktningar* under rubriken *Staden som kulturell och demokratisk arena* beskrivs vikten av stadsrummet för en god samhällsutveckling och hur

---

125 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 134.

126 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 136.

127 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 136.

128 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 136.

129 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 136.

130 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 175.

131 Översiktsplan för Malmö 2000, sid. 175.

132 Malmö 2005 – Aktualisering och komplettering av Malmös översiktsplan, sid. 48.

133 Malmö 2005 – Aktualisering och komplettering av Malmös översiktsplan, sid. 48.

delaktighet och demokrati stimuleras av möten mellan människor och att: ”Fler mötesplatser behöver skapas och trygghet och jämställdhet i stadsrummet öka”¹³⁴. Liknande citat återkommer även i miljökonsekvensbeskrivning till översiktsplanen under *Övergripande mål och prioriterade inriktningar*.¹³⁵

Bland *Övergripande mål* under *Attraktiv och socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar stad* underrubrik *Social balans och goda livsbetingelser* står det att:

En socialt balanserad stad ska också vara en jämställd stad. Det innebär rättvisa, demokrati och delaktighet – kvinnor och män ska ha samma makt och möjligheter att utforma samhället och sina liv. Allas olika erfarenhet, behov och prioriteringar ska få genomslag i stadsplaneringen.¹³⁶

Under *Prioriterade inriktningar: Staden som kulturell och demokratisk arena* lyfts den betydelse som stadsrummet har för möten mellan människor fram och dess vikt för delaktighet och demokrati när samhället i övrigt splittras allt mer och:¹³⁷

Planeringen ska med ett helhetsperspektiv på staden verka för det offentliga rummet som demokratisk arena – genom utformning och placering av torg, parker, gator och andra funktioner och genom att alltid beakta aspekter som jämställdhet, trygghet, tillgänglighet, folkhälsa och rättvisa.¹³⁸

Det står även i anslutning till detta under rubriken *Skapa fler och bättre mötesplatser* att vid planeringen och utformningen av nya mötesplatser ska genus- och mångfaldsaspekter beaktas.¹³⁹

Under rubriken *Arbeta för trygghet och jämställdhet i stadsrummet* skrivs det att: ”Nyttjandet av staden ska bli mer jämställt.”¹⁴⁰ och det beskrivs på olika sätt hur det går att analysera staden utifrån ett jämställdhetsperspektiv och att detta ska finnas med i arbetet för att både kvinnor och män, flickor och pojkar ska känna sig trygga i stadsmiljön och de ska ha rätt till rörelsefrihet och personlig säkerhet.¹⁴¹ I dagsläget menar de att:

Kvinnor och män använder staden olika, vilket behöver synliggöras och belysas i all planering. Män kör mer bil än kvinnor, kvinnor går, cyklar och åker kollektivt mer än män. Kvinnor känner sig i högre utsträckning otrygga i det offentliga rummet. På en övergripande stadsbyggnadsnivå sammanfaller strategier för trygghet och jämställdhet i hög grad med strategin att bygga en tätare, funktionsblandad stad.¹⁴²

De främsta syftena med att bygga med dessa strategier i åtanke är att stadsrummen ska befolkas, människors rörelser i staden ska öka, trafikens barriäreffekter minska samt att stadens rum ska göras överskådliga, tydliga och orienterbara. Det ska finnas med ett jämställdhetsperspektiv i arbetet för att ”uppnå trygghet i stadsmiljön som ger varje kvinna och man, flicka och pojke rätt till personlig

134 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 5.

135 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 8.

136 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 13-14.

137 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20-21.

138 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20-21.

139 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20-21.

140 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20-21.

141 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20-21.

142 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 20.

säkerhet och rörelsefrihet”¹⁴³.

Under *Strategier* under rubriken *Kultur och fritidsaktivitet* betonas det att ”kulturlivet och kulturskapandet ska göras tillgängligt för alla medborgare, oberoende av faktorer som kön, ålder, utbildning, etnicitet, klass och så vidare. Den fysiska planeringen kan stödja ett allsidigt – och hållbart – kulturliv.”¹⁴⁴.

Jämlikhet och jämställdhet utgör en egen rubrik under *Strategier* och där definieras vad som enligt översiktsplanen menas med jämlikhet och jämställdhet:

Jämlikhet innebär att alla människor har lika värde och att alla har samma rättigheter och ska ges samma möjligheter och skyldigheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Med jämställdhet avses att kvinnor och män, flickor och pojkar har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet.¹⁴⁵

En tätare och mer funktionsblandad stad ska eftersträvas i planeringen då detta anses vara en väsentlig aspekt för jämställdhet och jämlikhet. Det kan ske genom att exempelvis skapa större närhet mellan handel, fritidsaktivitet, bostäder och samhällsservice. Det betonas även att: ”Prioritering mellan olika trafikslag är en viktig fråga för jämlikhet och jämställdhet.”¹⁴⁶. Detta eftersom en stad som är svårtillgänglig utan bil drabbar de grupper, exempelvis barn, ungdomar, flera äldre och kvinnor, som ofta saknar tillgång till bil. Enligt förslaget till ny översiktsplan menas det att detta kan kompenseras genom att skapa närhet till kollektivtrafik med hög kvalitet.¹⁴⁷

Män och kvinnor använder staden och stadsmiljön på olika sätt, exempelvis reser kvinnor generellt sett mer kollektivt medan män reser med bil, och dessa skillnader behöver kartläggas och analyseras för att kunna beaktas i stadsplaneringen – i syfte att skapa en mer jämställd stad.¹⁴⁸

Det framhålls att de bakomliggande orsakerna till dessa skillnader är exempelvis ”[m]aktstrukturer i samhället, invanda mönster, familjesituation, ekonomiska villkor och arbetsförhållanden”¹⁴⁹. För att ändra på detta föreslås 3 strategier som är intressanta ur ett genusperspektiv:

(1) synliggörande samt belysande och beaktande av olika erfarenheter till följd av kön i stadsplaneringen och:¹⁵⁰

Konsekvenser av planerade åtgärder ska analyseras för att synliggöra problem och jämställdhetsperspektivet omfattas i alla verksamhetsområden och i alla led av planering och beslutsfattande. Metoder för ett brett och representativt deltagande i stadsbyggnadsprocesser och samråd behöver utvecklas.¹⁵¹

---

143 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 20.

144 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 33.

145 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

146 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

147 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

148 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

149 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

150 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

151 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

(2) Det ska finnas med ett jämställdhetsperspektiv i arbetet med nya bostäder och bostadsområden ”för att säkerställa och främja tillgång för alla till bostäder som är tillräckligt stora och av godtagbar standard i en bra livsmiljö med grundläggande samhällsservice i närheten.”¹⁵².

(3) Vad gäller kollektivtrafiken ska denna:

[...] bidra till en för alla likvärdig tillgång för kvinnor och män till utbildning och arbete som ger ekonomisk självständighet. Tryggheten i samband med resor i kollektivtrafiken ska bli bättre genom att minimera risker och eliminera rädsla för att utsättas för våld eller andra brott.¹⁵³

Det tas även upp att: ”Ett spårburet kollektivtrafiksystem som lockar fler att resa, både kvinnor och män, är positivt ur ett jämställdhetsperspektiv.”¹⁵⁴.

I delen *Genomförandestrategier och arbetsprocesser* under *Öppna och breda planeringsprocesser* efter rubriken *Demokratiska processer och delaktighet* står det ”Att skapa förutsättningar för en inkluderande stadsmiljö kräver medvetenhet om hur olika grupper använder staden och vilka behov de har”¹⁵⁵ att det bland annat krävs att planeringen kontinuerligt analyseras utifrån hur den påverkar olika grupper, bland annat utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv, för att kunna skapa en stad där alla kan få sina behov tillgodosedda och kan känna sig hemma.¹⁵⁶

Bland *Konsekvenser* under *Sociala konsekvenser* efter rubriken *Jämlikhet och integration* står det bland annat att: ”Ur jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv har en nära och tät stad med spårburen kollektivtrafik fördelar, då den ger män och kvinnor och invånare med olika livsbetingelser mer lika villkor i det vardagliga nyttjandet av staden.”¹⁵⁷.

3.2.5 Lund 2010

Lund har i sin överiktsplan med att ”Genusperspektivet ska beaktas i planeringen”¹⁵⁸ som ett ställningstagande vad gäller befolkning och boende.¹⁵⁹ I delen om strategier och markanvändning finns ett avsnitt med rubriken *Genusperspektiv och barnperspektiv* under vilken de menar att:

Tillgång till olika sorters boende, förskola, skola, handel och service, samt möjlighet både till arbete lokalt och att pendla med god kollektivtrafik, ger förutsättningar för ett jämställt vardagsliv.¹⁶⁰

Vidare i detta avsnitt tas det även upp att ”Utbyggnad i blandade stadskvarter är en trygghets-höjande faktor”¹⁶¹. Både kvinnor och män ska få vardagen att fungera lättare genom att en blandad stad byggs, dessa förutsättningar menar de ska ges genom att handel och service ska finnas i

152 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 37.

153 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 37.

154 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 43.

155 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 60.

156 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 60.

157 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. sid. 69.

158 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 77.

159 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 77.

160 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 58.

161 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 58.

bostadsnära lägen och skola och förskola ska ligga nära. Enligt planen ökar möjligheten till ett boende med god tillgång till service, arbete och kollektivtrafik tryggheten i ett område.¹⁶²

I andra delen av planen om allmänna intressen och ställningstaganden finns det med ett stycke med rubriken *Genusperspektiv* under vilken det står att:

De nationella jämställdhetsmålen är också Skånes:

- Jämn fördelning av makt och inflytande
- Ekonomisk jämställdhet
- Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
- Mäns våld mot kvinnor ska upphöra¹⁶³

Här tas även upp att ”Olika människors olika förutsättningar att använda den gemensamma fysiska miljön ska lyftas fram”¹⁶⁴. De menar att de dokumenterade skillnader som finns mellan kvinnor och män när det kommer till rörelsemönster, att vistas på vissa platser på olika tider samt användandet av kollektivtrafik ska ges genomslag i planeringen. Detta ska ske genom att möjliggöra lokalisering av skola, förskola, handel och service för att både kvinnor och mäns vardag ska underlättas och:¹⁶⁵

Översiktsplanens strategi med att öka inslaget av blandad stad¹⁶⁶ ska ge liv och rörelse i fler områden under större del av dygnet än idag. På så sätt skapas en stad som känns tryggare för både män och kvinnor. Detta synsätt ska åtfölja den fysiska planeringen på stadsdels- och områdesnivå.¹⁶⁷

I delen *Strategier och markanvändning* under rubriken *Delaktighet och inflytande* står det att:

En förutsättning för ett gott liv är att människor har lätt att ”få ihop” vardagen där de bor. Närhet till handel och service på gång- och cykelavstånd är viktigt för de flesta, men är avgörande just för billösa, barn och äldre. Närhet till kollektivtrafik är såväl en jämställdhets- som jämlikhetsfråga.¹⁶⁸

Bland *Allmänna intressen och ställningstaganden* om bebyggelse under rubriken *Bebyggelse i staden och tätorterna* underrubrik: *Att bygga på ett hållbart sätt* står det att: ”Även aspekter som inte kan kopplas till energi och miljö, har en tydlig koppling till hållbar stadsutveckling. Befolkningens hälsa, delaktighet som medborgare, trygghet och jämställdhet hör hit.”¹⁶⁹. Folkliv på gatorna under merparten av dygnet möjliggörs genom blandad bebyggelse och med ”gemensamma parkeringar och personalrestauranger som vänder sig även till allmänheten uppnås en ökad trygghet och ett effektivare markutnyttjande”¹⁷⁰.

Vidare i delen *Allmänna intressen och ställningstaganden* om samhällsservice under rubriken *Förskola och skola*, beskrivs vikten av att barnen har tillräcklig fri yta, både för deras utveckling när det kommer till lärande och hälsa. Skolgårdens storlek betyder enligt forskning mycket för

---

162 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 58-59.

163 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 72.

164 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 72.

165 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 72.

166 ”Begreppet 'blandad stad' används för att beskriva en bebyggelse med flera funktioner och med en social och arkitektonisk blandning. I den blandade staden minskar behovet av transporter, bebyggelseområden har ett folkliv under stora delar av dygnet och möjligheterna för samutnyttjade av parkeringar, parktytor och andra allmänna ytor ökar. En blandstad är en blandad, urban miljö där just blandning är nyckelordet. Det räcker inte att enbart bygga funktionsblandat för att uppnå 'blandstad' - alla typer av blandning behövs”, ur ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2, sid 80.

167 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 72.

168 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 56.

169 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 80.

170 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden*, sid. 80.

barnens aktiviteter och.¹⁷¹

Det har visat sig att flickor är lika fysiskt aktiva som pojkar på gårdar med natur och varierad terräng, med plats för många barn. På trånga skolgårdar betar sig flickorna mer stillasittande. Jämställdheten påverkas således av skolgårdens storlek.¹⁷²

I delen *Allmänna intressen och ställningstaganden* om handel under rubriken *Dagligvaruhandel* står det att människors vardag påverkas av handeln. Som det ser ut idag menar de att:

Utvecklingen går mot allt större enheter inom dagligvaruhandel samtidigt som stormarknader (i externa och halvexterna lägen) tar allt större del av marknaden. Mindre butiker byggs om och lågprisbutiker etableras. Närhet till livsmedelsbutik har stor betydelse för jämställdheten, för barns, äldres och rörelsehindrades tillgänglighet samt för det totala resbehovet.¹⁷³

---

171 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden* , sid. 93.

172 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden* , sid. 93.

173 ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun, del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden* , sid. 102.

4 TEORI MÖTER KOMMUN - ANALYS & DISKUSSION

Nedan diskuterar jag resultaten av min undersökning och analyserar dessa utifrån den tidigare forskning jag presenterat och sätter det i förhållande till mina frågeställningar samt undersöker hur väl dessa besvaras.

4.1 Genus & genusperspektiv – vad innebär begreppen?

Jag vill inleda analysdelen med att besvara min första frågeställning: *Hur definieras genus och genusperspektiv i de olika översiktsplanerna?*

Varken Stockholms ÖP eller Malmös ÖP 2000 nämner orden genus eller genusperspektiv över huvud taget, ej heller jämställdhet. I Göteborgs finns inte heller begreppen genus och genusperspektiv, men ordet jämställdhet förekommer som något kommunen eftersträvar och det nämns även att jämställdhet ses som en del ingrediens i mångfald. Det nämns även att kvinnor och mäns välbefinnande i ett socialt perspektiv skiljer sig åt i många avseenden, och att det finns skillnader även när det kommer till folkhälsa. Att ”få vardagen att gå ihop” är av vikt ur ett jämställdhetsperspektiv, så det finns i Göteborgs ÖP en medvetenhet om ojämställda villkor, men ingen tydlig definition på vad genus- eller jämställdhetsperspektiv innebär.

Lunds ÖP har med följande under rubriken *Genusperspektiv*: Jämn fördelning av makt och inflytande, ekonomisk jämställdhet, jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet, samt att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, vilka samtliga är nationella jämställdhetsmål. Jag anser det bra att ha med dessa nationella mål i översiktsplanen då det förtydligar och markerar vad genusperspektiv handlar om – både om makt i det offentliga livet och i hemmet. Det kan även underlätta förståelsen av begreppet genusperspektiv om liknande definitioner används då förmodligen samma människor som arbetar med planering använder sig av styrdokument på flera olika nivåer.

I Malmös planförslag 2012 är jämställdhet definierat som att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet. Det står även att en jämställd stad är en del i en balanserad stad och att jämställdhet handlar här om demokrati, rättvisa och delaktighet – att kvinnor och män ska ha samma makt och möjligheter att utforma samhället och sina liv. I stadsplaneringen ska olika behov, prioriteringar och erfarenheter få genomslag och det offentliga rummet ses som en demokratisk arena, där jämställdhet är en av delarna för att uppnå detta. Planen har med att genusrelationer handlar om maktrelationer mellan könen och fortsätter med att: ”Maktstrukturer i samhället, invanda mönster, familjesituation, ekonomiska villkor och arbetsförhållanden”¹⁷⁴ anses ligga till grund för ojämställdhet. Planförslaget tar upp förslag på strategier som är intressanta ur ett genusperspektiv, vilka innefattar synliggörande och hänsynstagande vad gäller erfarenheter till följd av kön i stadsplaneringen och representativitet och deltagande, närhet till grundläggande samhällsservice samt en trygg kollektivtrafik tas upp. Malmös planförslag visar på att ojämställdhet handlar om makt och att personer har olika erfarenheter och förutsättningar beroende på kön och att detta påverkar flera olika aspekter av människors liv. Malmös planförslag är den av planerna som tydligast tar upp och definierar genus- och jämställdhet.

Det är dock problematiskt att inte samtliga översiktsplaner har tydligare definitioner, eller ens har

---

174 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

med en problematisering av könsmaktsrelationer över huvud taget, då planerna är kommunernas visionsdokument. I ett visionsdokument förväntar jag mig att det ska finnas med en strävan efter att motarbeta orättvisor och skapa en miljö där personer kan vistas på lika villkor. De som arbetar utifrån översiktsplanerna behöver ha en förståelse för vad det är som förväntas utifrån ett genus- eller jämställdhetsperspektiv, vad som ska uppnås och även gärna varför. Problemen måste förstås för att de som utformar staden ska kunna ta itu med dem. Om översiktsplanerna inte är tydliga krävs det att de som arbetar utifrån dem är insatta och utbildade i genus och jämställdhetsproblematik för att de mål som ställs ska kunna uppnås. Jag anser att det skulle vara eftersträvansvärt med någon typ av grundläggande baskunskap inom genusfrågor hos samtliga som arbetar inom kommunen. Ett förslag skulle kunna vara att ha en anställd tjänsteperson som ansvarar för just genus- och jämställdhet och implementeringen av detta och att formulera problemen och lösningarna och på vilket sätt kommunerna bör arbeta med frågorna. Det vore dock att föredra att översiktsplanerna är tydliga och förklarande så att alla som arbetar med dem enkelt kan förstå vad det som står i dem innebär och hur det ska kunna konkretiseras.

4.2 Mina ordsökningar

De enkla sökningarna jag har gjort visar på att de olika orden jag valt ut att söka på återkommer med väldigt stor skillnad i frekvens i de olika kommunernas planer. Vad som med enbart ett snabbt ögonkast kan konstateras är att Lunds ÖP och Malmös planförslag nämner väldigt mycket mer om genus och jämställdhet än de övriga planerna. Det kan även sägas att det råder en väldig skillnad mellan Malmös ÖP från 2000 och den nya ÖP som Malmö nu håller på att ta fram.

Dock finner jag inte att ordsökningen säger så mycket som den möjligtvis skulle kunna ha gjort i fall den utförts på ett något mer kvalitativt sätt. Jag inser nu i efterhand att det exempelvis skulle kunna vara mer intressant att även visa på hur många olika sidor orden finns fördelade på eller om allt om genus och jämställdhet enbart förekommer i ett och samma stycke. Detta hade visat på om det genomsyrar arbetet eller om det bara behandlas i en enskild paragraf.

4.3 Teman & konkret tillämpning av genusperspektiv

Nedan ämnar jag besvara min frågeställning: *Kan olika teoretiska teman urskiljas för hur begreppen genus och genusperspektiv används i översiktsplanerna?* Jag har gjort en indelning i de olika teman jag kunde urskilja vid mina litteraturstudier och ämnar nu se om de delar om kvinnor, genus och jämställdhet jag funnit i de olika planerna kan passas in under dessa och jag kommer att föra en diskussion kopplat den tidigare forskningen inom dessa teman.

Jag kommer även undersöka hur väl min tredje och sista frågeställning: *Förekommer det i översiktsplanerna förslag på konkret tillämpning av genusperspektiv?* har besvarats av min undersökning och diskutera mitt resultat.

4.3.1 Tema: Representationen och delaktighet

Varken Stockholm eller Lund nämner delaktighet eller representation i sina översiktsplaner, inte heller Malmös ÖP 2000. I Göteborgs ÖP står det att kvinnor har dominerat i medverkan av översiktsplanen, men samtidigt står det att det inte är säkert att inflytandet varit lika från båda könen. Det kan tyda på en medvetenhet om att det inte är antalet kvinnor eller män i en process som

är avgörande för vem som får mest inflytande utan att detta kan avgöras av andra aspekter.

Erfarenheter och maktrelationer

I Malmös planförslag 2012 står det att demokrati stimuleras av möten mellan människor, samt att rättvisa demokrati och delaktighet är viktiga ingredienser för en socialt balanserad stad och att denna även ska vara jämställd. Allas olika erfarenheter ska finnas med i stadsplaneringen och att aspekter som bland annat jämställdhet ska alltid beaktas vid planeringen av stadsmiljöer. Kvinnor planerar inte annorlunda för att de är kvinnor, enligt Lundkvist, utan på grund av att de ofta har andra erfarenheter än män. Hon tar även upp att planeringsprocessen överlag är mansdominerad, vilket då Göteborgs planprocess skiljer sig från. Lundkvist menar att kvinnors erfarenheter inte ges lika mycket utrymme som männens, vilket bör uppmärksammas av kommunerna och motarbetas så att både kvinnors och mäns erfarenheter representeras i planeringssammanhang. Även Larsson och Jalakas tar upp att kvinnor och mäns olika erfarenheter leder till att de kan ha olika syn på planering. De anser att det har betydelse för jämställdheten att både kvinnor och män finns representerade i planeringsprocessen då de kan ha olika intressen, men samtidigt är det inte en garanti för jämställdhet att det är lika många kvinnor som män bland politiker och tjänstemän, vilket Göteborgs ÖP visar på en medvetenhet om.

Bland annat Friberg tar upp att även erfarenheterna mellan olika grupper av kvinnor skiljer sig åt,¹⁷⁵ vilket betyder att för att planera jämställt och med ett genusperspektiv är det inte tillräckligt att enbart fylla hälften av platserna i mötesrummet med kvinnor. Enligt Larsson och Jalakas är jämställdhet det politiska målet medan genusperspektivet är ett av verktygen för förändringar och de menar att det inte är tillräckligt att placera fler kvinnor i planeringsprocessen, utan förändringarna måste vara kvalitativa.

Konkret tillämpning

Det står över lag inte så mycket om just representation och delaktighet i översiktsplanerna eller hur man ska arbeta för att göra stadplaneringen eller själva planeringsprocessen mer jämställd. Vad gäller demokratiska inslag, är det bara i Malmös planförslag 2012 som det nämns vad som bör ha i åtanke när det kommer till konkret tillämpning – det handlar om synliggörande, belysande och beaktande av olika erfarenheter till följd av kön i stadsplaneringen¹⁷⁶ och att: ”Konsekvenser av planerade åtgärder ska analyseras för att synliggöra problem och jämställdhetsperspektivet omfattas i alla verksamhetsområden och i alla led av planering och beslutsfattande”¹⁷⁷. Detta menar de ska göras genom att ”Metoder för ett brett och representativt deltagande i stadsbyggnadsprocesser och samråd [...] utvecklas”¹⁷⁸. Det konkreta förslaget de för fram är alltså att fler ska bjudas in i planeringsprocessen för att få med olika erfarenheter och att det som ska genomföras bör analyseras utifrån ett genusperspektiv hur den påverkar olika grupper, så att allas behov kan bli tillgodosedda och skapa medvetenhet om hur olika grupper använder staden.¹⁷⁹ Detta står i motsats till vad bland andra Sangregorio hävdar på ett väldigt talade sätt: ”Det räcker inte att vara kvinna, det krävs också en medvetenhet [...] Inte män i kjolar utan feminister.”¹⁸⁰ Det Malmö föreslår är att ”fler kockar gör bättre soppa” trots att det går stick i stäv med Sangregorio, som talar om rätt

---

175 Alenmark & Sandelius, 1992, sid. 13-16.

176 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. Sid. 37.

177 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. Sid. 37.

178 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. Sid. 37.

179 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag. Sid. 60.

180 Sangregorio, 1984, sid. 84.

personer eller en medvetenhet och kvalitet. Ett ”brett deltagande” som Malmö vill ha skulle kunna föra mer negativt än positivt med sig ur ett genusperspektiv, då det kan komma att innefatta en bred förtryckarkulturs olika former, exempelvis heteronormativitet. Detta då det är sexism och män som är i total (makt)majoritet.

Vad jag kunnat urskilja så handlar representation och deltagande mycket om synliggörande, det vill säga att se olika gruppers behov och att människor på lika villkor ska vara med i beslutsprocesserna. Detta kan enligt flera av författarna göras genom att få med olika grupper, så som personer med olika bakgrund, från olika klasser och etniciteter exempelvis. De menar att det skapas förutsättningar för deltagande genom att skapa forum och att specifikt satsa på att bjuda in grupper som inte är representerade. Genom att fler bjuds in anses det möjligt att få ett bredare perspektiv och en mindre likriktad planering. Istället blir det en planering som tar hänsyn till fler olika intressen. Jämställdheten i sig förbättras dock inte nödvändigtvis av att många finns representerade som jag skrev ovan, utan det bygger på att medvetet även bjuda in grupper som besitter en genusmedvetenhet.

Samråd som Malmö 2012 förespråkar är ett förslag. Det får dock inte enbart bli som ett sätt att bocka av att lika många kvinnor som män var med på mötet, utan det krävs även att det finns i åtanke att olika grupper av kvinnor har olika behov och erfarenheter till följd av bland annat klass och etnicitet.

4.3.2 Tema: Kollektivtrafik och privatbilism

Enligt den tidigare forskning och de studier jag redovisat reser kvinnor och män på olika sätt i vardagen - användandet av bil och kollektivtrafik skiljer sig markant åt och detta är något som samtliga kommuner har uppmärksammat i sina översiktsplaner.

Stockholms ÖP visar på en medvetenhet om att kvinnor i mindre utsträckning än män använder sig av bil och därför är kvinnor mer beroende av en fungerande och smidig kollektivtrafik. Likt Stockholms ÖP påpekar även Malmös planförslag 2012 att kvinnor går, cyklar och åker mer kollektivt än män, medan män kör mer bil än kvinnor. Malmö planförslag 2012 menar att det är viktigt att skapa närhet till kollektivtrafik av god kvalitet för ökad jämlikhet och jämställdhet och maktstrukturer, familjesituation, invanda mönster tas bland annat upp som orsaker.

Göteborgs ÖP förespråkar ett jämställt transportsystem, det står dock inte vad detta innebär, men planen hänvisar till Vägverket. Göteborg tar även upp att kollektivtrafiken måste förbättras, ges möjligheter för längre resor, men samtidigt nämns att jämställdheten minskar och att det är kvinnor som förlorar på längre transporter. De nämner även en medvetenhet om olik fördelningen av hemarbete och resor. Likt Stockholms ÖP tar även Göteborgs upp att kvinnor är mer beroende än män av kollektivtrafiken och det därför är av vikt att satsa på denna för att öka jämställdheten.

Malmö ÖP 2000 tar upp trafiksystemets sociala roll och dess roll för att skapa trygghet och tillgänglighet, vilket visar på en medvetenhet om att trafiksystemet används på olika sätt beroende på bland annat kön. Det står dock inget om på vilka sätt det utnyttjas olika av personer eller varför personer av olika kön skulle ha olika förutsättningar.

Lunds ÖP menar att bland annat ”pendla med god kollektivtrafik, ger förutsättningar för ett jämställt vardagsliv”¹⁸¹ och planen menar även att boende med närhet till bland annat kollektivtrafik

---

181 ÖP Lund 2010, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 58.

ökar tryggheten i ett område och kvinnor har i deras plan tidigare, tillsammans med äldre, omnämnts som de grupper som upplever mest otrygghet utomhus vid vissa tider av dygnet.

Kommunernas översiktsplaner är samtliga överens om kollektivtrafikens betydelse för jämställdheten och att den bör utvecklas för att både kvinnor och mäns behov av transport ska tillgodoses och är i likhet med forskningen eniga om att kollektivtrafiken är viktig för kvinnorna. Den ger kvinnorna möjlighet att röra sig trots att flera inte har tillgång till bil, vilket är fördelaktigt, men jag menar att rent logiskt bidrar det inte per automatik till ökad jämställdhet. Det möjliggör att kvinnor kommer upp i större rörlighet, alltså blir de mindre ojämslällda även om de inte är jämställda. Däremot leder det inte till att män åker mer kollektivt, eller att män reser mindre.

En annan intressant aspekt av kollektivtrafikens utformning är att den är anpassad för de som *inte* reser med den – männen. Planerna är i likhet med vad forskningen menar medvetna om att kvinnor och män ofta reser på olika sätt, män åker i större utsträckning mellan enbart två punkter medan kvinnor åker kors och tvärs och utför ärenden. Jag har redan tagit upp forskning som visar på att det är män som dominerar inom planeringssammanhang och det är deras erfarenheter som styr.... därför utformas även kollektivtrafiken efter deras resebehov, fastän de är de som i störst utsträckning använder sig av bil för sina transporter. Mannen kan inte längre vara mallen för resandet om det ska utformas på ett jämställt sätt. Det som Wekerle tar upp om kollektivtrafikens finansiering – privata vinstintressen eller offentlig service? – är även det intressant i sammanhanget. Kollektivtrafiken är i Sverige idag inte längre en offentlig service som alla ska ha tillgång till utan den har sålts ut och det är vinstintressen som styr utvecklingen (eller avvecklingen) av denna. Vilket också blir problematiskt att det sitter en grupp (män) och bestämmer över kollektivtrafikens utformning och framtid, då dess inte själva använder sig av den.

Sen menar jag att det är andra faktorer som handlar om ojämslälldhet i arbetslivet och i hemmet som leder till att kollektivtrafiken och användandet av denna skiljer sig åt mellan kvinnor och män. Lundkvist tar upp att männens rörlighet sker på bekostnad av kvinnornas, för att samhället ska bli jämställt måste männen ta ansvar för hemarbetet. Det räcker alltså inte med fler bussar på fler olika tider och sträckor, problemet grundar sig i en ojämn fördelning av hemarbetet och ansvar för inköp och hämtning och lämning av barn. En utvecklad kollektivtraffik skulle underlätta för kvinnor men de grundläggande problemen och den orättvisa ansvarsfördelningen kvarstår oavsett frekvensen på bussarna.

Konkret tillämpning.

Enligt Göteborgs ÖP anses att stärka och utveckla kollektivtrafiken leda till ökad jämställdhet. Malmö planförslag 2012 är inne på samma spår och menar att kollektivtrafiken ska "[...] bidra till en för alla likvärdig tillgång för kvinnor och män till utbildning och arbete som ger ekonomisk självständighet"¹⁸². Genom att minimera risker och eliminera rädsla för att utsättas för våld eller andra brott ska tryggheten öka i samband med resor i kollektivtrafiken. Likt Lunds ÖP menar även Malmös planförslag 2012 att ökad trygghet i anslutning till kollektivtrafiken kommer öka kvinnors användning av denna och på så vis göra den mer tillgänglig ur ett jämställdhetsperspektiv. Tryggheten är alltså en viktig förutsättning för att kollektivtrafiken ska vara tillgänglig för alla – trygghet och kollektivtrafik som båda är viktiga för jämställdheten hänger alltså även samman enligt dessa planer. Det kvittar hur många bussar och tåg det går om kvinnor inte vågar åka med dem (alls eller vissa tider av dygnet) och det bidrar inte till ett mer jämställt transportsystem.

---

182 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

Malmö planförslag 2012 menar på att spårvagnstrafik ska vara en konkret lösning för att kunna locka fler att resa kollektivt och att detta ur ett ”jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv har en nära och tät stad med spårburen kollektivtrafik fördelar, då den ger män och kvinnor och invånare med olika livsbetingelser mer lika villkor i det vardagliga nyttjandet av staden.”¹⁸³ Det står dock inget om varför det skulle vara mer fördelaktigt för jämställdheten med spårvagnstrafik, än exempelvis bussar.

Det hade varit intressant om planerna tagit upp mer konkreta förslag till utvecklingen av jämställdheten inom kollektivtrafiken, där trygghet är en viktig del, men det stora problemet är att männen kör bil och reser längre. En fråga som jag anser befogad att ställa sig är om det skulle vara möjligt att planera annorlunda här eller dessa tankar på mer jämställda hem och arbetsförhållanden hör till andra delar av samhället än just den kommunala planeringsprocessen. Till stadsplanering hör däremot frågan om städerna skulle kunna byggas så att det inte är fördelaktigt att ta sig fram med bil. Att så kallat bestraffa bilismen eller göra så att den inte längre behövs behöver förmodligen i så fall lagstiftas fram då jag menar att vi lever i ett ekonomiskt system där enbart kortsiktig lönsamhet räknas och där det inte ses till helheten (och exempelvis genusperspektiv och miljöaspekter räknas in).

4.3.3 Tema: Blandad bebyggelse

Bra vardagsliv och tillgänglighet med närhet till handel, service och förskola tas upp i Göteborgs ÖP vad gäller jämställdhet och även Lunds ÖP menar att bland annat ”Tillgång till olika sorters boende, förskola, skola, handel och service [...] ger förutsättningar för ett jämställt vardagsliv”¹⁸⁴. Enligt Lunds ÖP har närhet till livsmedelsbutiker och annan service stor betydelse för jämställdheten.

Malmö ÖP 2000 tar upp det historiska behovet av livsmedelsbutiker nära bostaden för de som inte har bil och kan ta sig till stormarknader och det skrivs om hur det tidigare planerades, för billösa hemmafruar som skulle kunna gå och handla i ett centrum i det område folk bodde. Nu anser de att det ser annorlunda ut då de flesta kvinnor förvärvsarbetar, men tar inte upp att det fortfarande till stor del är kvinnor som tar den största delen av ansvaret för inköp och serviceärenden trots lönearbete. Planen tar även upp ökade krav på detaljhandeln bland annat vad gäller tillgänglighet. Det står inget om varför det finns skilda behov. Det som står i planen tyder på viss medvetenhet om detta men ingen problematisering utan bara ett konstaterande. Malmö ÖP 2000 skriver även att koncentrationen till stormarknader försvårar för de utan bil.

Larsson och Jalakas menar att planera in funktioner nära bostäderna får ner transportsträckorna och detta skulle medföra en helhetsplanering som gynnar de som främst utför serviceärenden, vilket oftast är kvinnor. De menar vidare att ett konkret sätt att underlätta för organiseringen av vardagslivet är ett utvecklande av denna sociala infrastruktur.

Vad det här, liksom i fallet med transporter, handlar om är att männen bör ta större ansvar för inköp och hämtning samt lämning av barn för att jämställdheten ska kunna öka. En blandad bebyggelse med handel och service skulle då vara en fördel och underlätta vardagen för både kvinnor och män. Det går alltså att bygga bort en del svårigheter för kvinnor, som inte kör bil i lika stor utsträckning som män, genom att skapa lokala centra där handel och serviceärenden kan utföras.

---

183 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 69.

184 ÖP Lund 2010, del 1: *Strategier och markanvändning*, sid. 58.

Konkret tillämpning

Enligt Lunds ÖP kan både kvinnor och män få vardagen att fungera lättare genom att en blandad stad byggs. Denna förutsättning menar de ska ges genom att handel och service ska finnas i bostadsnära lägen och skola och förskola ska ligga nära hemmet.

Göteborgs ÖP menar att det bör byggas i den redan byggda staden och på så vis minskas avstånden och där finns även redan välutvecklade kommunikationer. Att bygga en tät och funktionsblandad stad anses även enligt Malmö planförslag 2012 leda till ökad jämställdhet, detta genom det skapas närhet mellan bostäder, handel, fritidsaktiviteter och samhällsservice. Malmö planförslag 2012 menar också att det ska finnas med ett jämställdhetsperspektiv i arbetet med nya bostäder och bostadsområden ”för att säkerställa och främja tillgång för alla till bostäder som är tillräckligt stora och av godtagbar standard i en bra livsmiljö med grundläggande samhällsservice i närheten.”¹⁸⁵

Det verkar i både Göteborgs och Lunds ÖP samt i Malmö planförslag 2012 finnas en tilltro till förtätning och en blandning av funktioner för att kunna underlätta för människor att leva mer jämställt i vardagen. Detta menar planerna kan ske genom att bygga in service i redan befintliga områden. De ställer sig kritiska till stora köpcentra och stormarknader i städernas utkanter, istället ska det skapas förutsättningar för mindre butiker som anses kunna öka bland annat jämställdheten.

Lundkvist tog upp vad hon kallade mellannivån, för att gemensamt lösa problem människor emellan, så som vardagliga sysslor. Hon menar att vi borde undersöka och planera för andra sätt att leva och bo på. Ett annat sätt att lösa vardagslivet och allt som ska hinnas med i form av matlagning, barnpassning och dylikt är att människor själva på egna initiativ går samman och avlastar varandra genom storkök och uppdelning av olika sysslor. Det är en intressant tanke som inte tas upp i någon av översiktsplanerna, men som skulle kunna styrkas genom att planera för byggande av kollektivhus med exempelvis gemensamhets ytor som storkök. Detta visar på att översiktsplanerna är barn av sin tid och antagligen rätt politiserade. Det som nu syns i dem är ett individualistiskt samhälle och inte ett där det anses vara normalt att samsas, låna och samarbeta i sin vardag utan snarare isolera sig och konkurrera.¹⁸⁶

Även under detta tema handlar det om aspekter som tid, orättvis fördelning av hemarbete och sysslor kring detta. Förtätning med inblandning av olika funktioner skulle kunna leda till mer tid över till annat.

4.3.4 Tema: Trygghet och rädsla

Trygghet eller rädsla är något som diskuteras i samtliga översiktsplaner och det tycks vara det mest tydliggjorda och erkända området vad gäller ojämställdhet och där kvinnor och män har väldigt skilda erfarenheter och upplevelser av staden. Det finns mycket skrivet om just trygghet och rädsla sedan tidigare och jag har redogjort för en del av det jag funnit i mina litteraturstudier.

---

185 Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag, sid. 37.

186 Vid intresse av att fördjupa sig i dessa tankebanor kan någon av Michael Foucaults böcker rekommenderas.

Att våga vistas i det offentliga rummet

I den tidigare forskningen går diskussionerna mycket ut på just att kvinnors medborgarskap är villkorat i och med rädslan och de minskade möjligheterna att vistas i det offentliga rummet. Det är även intressant att i denna diskussion ta upp vad som menas med demokrati i forskningen och i de olika planerna. Det är egentligen inte demokrati per se de behandlar utan snarare det som associeras med den representativa västerländska demokratiska nationalstaten, som till exempel återkommande val, pressfrihet och *rättsäkerhet*. Det är just detta som författarnas och planernas demokratikopplingar syftar på och att kvinnor inte ska reduceras till att vara *icke-fullvärdiga medborgare*. Vilket de blir då de inte får tillträde till staden på lika villkor som män.

Lunds ÖP menar att trygghet hänger samman med närhet till olika funktioner och tryggheten i ett område ökar med boenden med god tillgång till service, arbete och kollektivtrafik. Enligt Stockholms ÖP och Malmö ÖP 2000 anses kvinnor tillsammans med äldre vara grupper som känner mer rädsla för att vistas i stadsmiljö, speciellt efter mörkrets inbrott. Det gör att kvinnor inte kan ta del av samhällets utbud av aktiviteter på lika villkor som män. I Malmös ÖP 2000 anses just parker och grönområden uppfattas otrygga platser. Även Lundkvist med flera tar upp just kvinnors undvikande beteende och begränsade rörelsefrihet och att sexualiserat våld fungerar som social kontroll, då det kan få kvinnor att stanna hemma istället för att vistas ute i staden.

Enligt Malmö 2012 ska staden analyseras utifrån jämställdhetsperspektiv så att alla oavsett kön ska kunna känna sig trygga och ha rätt till rörelsefrihet, så att staden ska kunna nyttjas mer jämställt, då staden i dagsläget används olika av kvinnor och män. Kvinnor anses känna sig mer otrygga än män i det offentliga rummet, vilket stöds av de tidigare studier jag redogjort för. Listerborn tar upp rädsla som ett sätt att hålla tillbaka olika grupper och hindra dem från inflytande och till följd av den rädsla kvinnor upplever ute i det offentliga rummet är deras medborgarskap villkorat.

Konkret tillämpning

För att lösa trygghetsproblematiken föreslås bland annat av Stockholms ÖP att skapa befolkade platser och stråk och mer levande miljöer. De lösningar som Stockholms ÖP föreslår har dock inte fokus på kvinnor som grupp och nämner inte vad det är som gör att just kvinnor är bland de som känner sig mest otrygga. Även Malmö ÖP 2000 menar på att problemen och rädslan kan lösas genom att parkerna blir mer befolkade och får bättre insyn. Bättre belysning nämns också som en trygghetsfaktor.

Göteborgs ÖP föreslår sociala nätverk och en blandad stad för att öka tryggheten medan Malmö planförslag 2012 menar att genom att bygga tätare och funktionsblandat uppnår man mer trygghet. De främsta syftena med att bygga med dessa strategier i åtanke är att stadsrummen ska befolkas, människors rörelser i staden ska öka, trafikens barriäreffekter minska samt att stadens rum ska göras överskådliga, tydliga och orienterbara. Malmö menar även, som jag nämnt tidigare, att det bör satsas på trygghet i samband med kollektivtrafiken, vilket även Lund och Göteborg är eniga om.

Enligt Lunds ÖP bör olika människors olika förutsättningar att använda den gemensamma fysiska miljön lyftas fram. De menar att de dokumenterade skillnader som finns mellan kvinnor och män när det kommer till rörelsemönster, att vistas på vissa platser på olika tider samt användandet av kollektivtrafik ska ges genomslag i planeringen. Närhet till skola, förskola, handel och service anses underlätta både kvinnor och mäns vardagsliv och ett ökat inslag av blandad stad anses leda till mer liv och rörelse i fler områden under en större del av dygnet. Detta anses ligga till grund för att en stad ska kännas tryggare för både kvinnor och män och Lund vill att detta ska genomsyra den

fysiska planeringen.

Insyn, belysning, överblickbarhet, levande miljöer och tätare byggnation med olika funktioner så att vi lever närmre varandra, samt miljöer där människor rör sig och som känns välkomnande på dygnets olika tider tycks vara konkreta förslag för ökad trygghet som de flesta av kommunerna är eniga kring. Trygghet och rädsla kan arbetas med på flera olika plan enligt både forskningen och det jag återfunnit inom ämnet i planerna.

5 SLUTSATSER & AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Jag vill här komma med några avslutande kommentarer och reflektioner samt presentera de viktigaste slutsatser jag kunnat dra av mitt arbete. Samtidigt vill jag passa på att se framåt och redogöra för vad jag finner intressant att undersöka i framtida studier inom ämnet.

5.1 Betydelsen av begreppsdefinitioner

Med mina frågeställningar ville jag med utgångspunkt i de fyra utvalda kommunernas översiktsplaner och planförslaget först och främst undersöka vad som menas med genus och genusperspektiv i översiktsplanerna. Detta anser jag har varit det svåraste att besvara och vad jag kommit fram till är att just definitionen av genus och genusperspektiv i få fall finns med, även definitioner av jämställdhet saknas. I de planer definitioner finns med så handlar genus- och jämställdhetsperspektiv om att urskilja och motverka makt och förtryck inom olika delar av vardagslivet till följd av kön.

Jag önskar att samtliga kommuner i sina översiktsplaner tydligt formulerar vad som menas med begreppen. I enlighet med Larson och Jalaka anser jag att just översiktsplanerna utgör kommunens visionsdokument och att det är på sin plats att genusfrågor får utrymme här om målet för kommunen är att bli mer jämställd. Det behöver inte stå exakt var vad ska göras och vad som ska byggas, men det bör finnas en plan för hur kommunerna ska arbeta med genusfrågor och vilka områden de vill fokusera på.

Något det även skulle vara intressant att se på är hur kommunerna motiverar att de har med genusperspektiv, och om det finns studier som visar på att det som står med i planerna blir verklighet så att det går att urskilja om resultaten nås, eller om det enbart förblir formuleringar.

5.2 Genusfrågornas fokus i planeringen

Mitt mål och syfte med uppsatsen var att med utgångspunkt i översiktsplanerna samt planförslaget från de fyra olika kommunerna problematisera och diskutera rådande normer i planeringsprocessen utifrån genusperspektiv. Jag anser mig i min undersökning och läsning av de olika kommunernas översiktsplaner urskiljt olika teman för hur begreppen genus och genusperspektiv används eller för hur jämställdhet och kvinnor som grupp diskuteras. Jag har kopplat samman dessa teman med de teman jag funnit när jag tagit del av tidigare forskning för att se hur översiktsplanerna förhåller sig till denna. Alla planerna berörde inte samtliga teman dock.

Jag fann det intressant att se att det går att urskilja tydliga kopplingar mellan rådande litteratur och forskning inom området genus och planering och det som behandlas i översiktsplanerna angående genus. Detta tyder på att de som har arbetat med att ta fram planerna har vissa förkunskaper inom området, har tagit del av jämställdhetsstatistik eller har använt sig av fackpersoner insatta i genusfrågor.

5.3 De olika kommunerna

När det kommer till de olika kommunerna var det stora skillnader i vilken omfattning de behandlade genus- och jämställdhetsfrågor. Exempelvis Stockholm som har en väldigt ny översiktsplan, behandlar knappast genusfrågor över huvud taget i planen. Detta behöver som jag

tidigare nämnt inte innebära att Stockholm är en mindre jämställd kommun i praktiken, men bland de kommuner där genusperspektiv finns med som en integrerad del av planerna innebär det att det på visionsnivå finns en strävan efter att skapa en mer jämställd miljö och planeringsprocess.

Anmärkningsvärt vad gäller de olika planerna är de stora skillnaderna mellan Malmös översiktsplan från 2000 och den plan de nu håller på att ta fram. I Malmö ÖP 2000 ligger fokus främst på den konkreta fysiska utformningen medan i utställningsförslaget 2012 till ny ÖP behandlas sociala värden i en betydligt mer omfattande utsträckning och genus och jämställdhet är en del av dessa, vilket tyder på en ökad medvetenhet inom kommunen och i planeringsprocessen och en medvetenhet om att det är mycket mer än enbart den fysiska utformningen stadsplanering handlar om. I planförslaget finns människorna som vistas i staden med som en viktig bidragande del till hur staden upplevs.

Både Göteborgs, Lunds och Malmös planförslag diskuterar i sina planer genus- och jämställdhetsfrågor vid ett flertal tillfällen och visar på en medvetenhet om problematiken.

5.4 Genus & representativ demokrati

När det kommer till demokrati finner jag kommunalpolitik intressant, då besluten som fattas på den här nivån fattas nära de som berörs av dem. Genom att studera visionsdokumenten för kommuners planering tror jag att flera av kommunernas målsättningar och intressen för att förändra och förbättra inför framtiden går att urskilja och jag finner det intressant att se på vilket sätt samt hur de konkret ämnar att gå tillväga. Det är vad som slutligen händer i verkligheten som är det intressanta, inte vad som blir kvar som fina formuleringar på ett eventuellt bortglömt papper.

Själva planeringsprocessen har en del demokratiska inslag där berörda personer bjuds in till dialog, kanske inte på lika villkor, men likväl är det en liten möjlighet att komma med förslag. Jag tror att ju närmre de som påverkas av besluten är själva processen, desto mer inflytande känner de att de har, vilket jag tror kan motivera till delaktighet. Jag anser det vara en viktig del i planeringsprocessen att arbeta med samråd och att ha i åtanke att bjuda in grupper med olika erfarenheter för att kunna skapa en stad där så många olika intressen som möjligt tas tillvara.

En av parlamentarismens utmaningar är hur begränsat det reella inflytandet är för medborgarna i planeringsprocessen. I en representativa demokrati väljer medborgarna bort sitt direkta inflytande över sina egna liv när de genom att ge bort sin röst vid ett val vart fjärde år. Det finns dock mycket mer än översiktsplaner som behöver ses över när det kommer till den demokratiska biten av samhällsplanering och att få in genusperspektiv i planeringen är att komma en bit på vägen mot ett mer rättvist samhälle, men det handlar om att även implementeringen fungerar och att de beslut som fattas verkställs.

5.5 Arbeta med genusperspektiv i praktiken

I översiktsplanerna står det en hel del om *mål* och *visioner*, vilket är bra, men det intressanta är *hur* och var de implementerar dessa visioner – vad utmynnar allt detta i i själva planeringen i praktiken? - fina ord som integration och jämställdhet osv, men mer bristande när det kommer till hur detta ska konkretiseras och bli verklighet. Nu är översiktsplanerna visionsdokument, men jag menar på att det finns utrymme för att formulera konkreta förslag och mål, då planerna blir väldigt intetsägande om de inte strävar mot något genomförbart. Det förekommer en del förslag på vad som kan göras, men

över lag finns det mycket mer att eftersträva vad gäller konkret tillämpning av det som omnämns i planerna, annars stannar det vid fina ord som integration och jämställdhet.

Det som står i planerna ska även förverkligas rent praktiskt och de som arbetar med implementeringen av dem måste förstå hur detta ska ske. Bristande definitioner kan leda till att de som ska arbeta utifrån planerna inte vet vad genusperspektiv och jämställdhet innebär och hur det ska komma in i planeringen i praktiken.

5.6 Fysisk planering i ett större samhällsperspektiv

När det kommer till representation och deltagande kan ett brett deltagande i planeringsprocessen ifrågasättas, vare sig om det rör sig om i styrelserum eller vid samråd, om det enbart är ett sätt att rättfärdiga något som i slutändan blir till en trist kompromiss, där resultatet antingen är helt optimerat efter ett fåtal gruppers behov eller där så många kompromisser gjorts att ingen av de deltagande grupperna är nöjda med resultatet. Kanske är det detta som är representativ demokrati - stora drömmar byts in mot en liten smula önskad verklighet? Jag ställer mig skeptisk till att det trots möten och samråd i planeringsprocessen går att ta hänsyn till ett brett perspektiv i själva verkställandet. Minoriteterna och de utan inflytande är de som får stå till sidan i en representativ demokrati där politikerna i slutändan är de som bestämmer hur staden ska utformas.

Vad gäller arbetspendling och de skillnader som råder mellan kvinnor och män blir kontentan av detta att män pendlar obetalt till sina lönearbeten så att kvinnor måste stanna hemma och arbeta utan ekonomisk ersättning, vilket jag menar på att ingen tjänar på när det kommer till så kallad livskvalité. Väldigt mycket tid som skulle kunna läggas på annat går förlorad på grund av en orättvis fördelning av hemarbetet och orimligt långa arbetsdagar när två timmars pendling ska plussas på en åtta-timmarsdag. Det leder till mer obetalt arbete för alla och mindre fri tid.¹⁸⁷

Jag vill även ta upp ett tankeexperiment angående resor och transporter om det ojämsställda nyttjandet av kollektivtrafik i jämförelse med privatbilism där istället de bussåkande kvinnorna skulle kunna bytas ut mot svarta och de bilåkande männen mot vita, på så vis skulle problemet kanske framstå tydligare för många. Det är ett *strukturellt* problem. Visst förenklar det kvinnornas liv något att de kan komma ut i samhället med hjälp av kollektivtrafik, men det gör inte deras rörelse jämställd. Vad det gör är att kvinnors bristande tillgång till bil reserverar vägarna för mäns framkomlighet och bekvämlighet. Det handlar även i det här fallet om att män måste ta sitt ansvar för sysslor som rör hemmet och även sitt ansvar vad gäller miljön för att jämställdheten ska kunna öka. Detsamma gäller vid skapandet av handel och service i anslutning till boendet - genom förändringarna får kvinnorna det mindre dåligt, men det är fortfarande de och inte männen som kommer att gå till de lokala butikerna, eftersom själva normerna inte byggs bort fysiskt, utan en omfördelning av ansvar krävs.

Vad gäller trygghet kan det diskuteras ifall skapandet av mer insyn i staden, fler fönster mot parken och så vidare ska kunna öka tryggheten. Detta kan ses som märkligt, för det betyder att alla våldtäktsmän är kvar mitt ibland oss, men med den "lilla" skillnaden att de nu inte kan våldta på lika många ställen lika lätt. Egentligen har inte problemen byggts eller planerats bort även om konsekvenserna av dem minskats. Det vill i så fall säga att sättet vi bygger städer på enbart "skrämmar" folk från att begå brott och ökar känslan av trygghet utan att på något sätt verkligen

---

¹⁸⁷ Mer om pendling, statistik och konsekvenser kan av den som är intresserad av att fördjupa sina kunskaper om detta läsas i SOU 2007:35 *Flyttning och pendling i Sverige - Bilaga till Långtidsutredningen 2008*.

bidra till att förändra exempelvis synen på kvinnan. Det som planeras och byggs bort är just den upplevda känslan av rädsla eller otrygghet, vilken även anses vara oproportionellt stor i förhållande till den verkliga hotbilden.

Jag ser det som problematiskt att kommunerna satsar på att lösa ett problem som egentligen "inte finns" och är enig med Hudson med flera när de skriver om vikten av förbättrad genusmedvetenhet istället för att enbart satsa på fysiska lösningar. Miljön i sig är inte det som hotar kvinnor, utan de förespråkar insikt om långsiktiga strategier för förändring av ojämställda maktrelationer i hela samhället och att kvinnors kroppsliga integritet ska vara en demokratisk rättighet.

Själva känslan av otrygghet, bör definitivt tas på allvar då den begränsar lika mycket som om den varit faktisk och det varit statistiskt fastställt att det är farligt att som kvinna vistas i vissa miljöer. Statistiken pekar på att ytterst få överfallsvåldtäkter eller andra typer av brott mot kvinnor sker på offentlig plats och att kvinnor borde känna sig mest otrygga hemma, inte i parken. Eftersom det handlar om ett psykiskt tillstånd försvinner sannolikt inte denna otrygghet genom att det byggs annorlunda och lampor tänds på kvällarna. Ett förslag skulle kunna vara att kommunerna istället tar en del av de pengar de är beredda att satsa på "byggd trygghet" och lägger dem på psykologiskt inriktad information till kvinnorna istället. Det skulle möjligtvis kunna få större effekt och vara ett sätt att gå djupare in på vad som ligger till grund för känslan av otrygghet.

Listerborn menar på att trygghet är av vikt för demokrati och rättvisa och att det bör skapas lust och möjligheter att vara en del av det offentliga livet och hon skriver även om mäns ansvar och nämner den manskultur som producerar våldtäktsmän. Det skulle till exempel kunna vara en idé att arbeta på andra sätt, vad gäller att förändra upplevelsen av staden, med att till exempel förändra synen på kvinnor och tillgängligheten till kvinnors kroppar. På en kommunal nivå kan det ske genom att inte ge utrymme för objektifierande och sexistiska reklamaffischer som så ofta "pryder" busshållplatser, pelare och andra delar av det offentliga rummet. På ett större samhälleligt plan kan det arbetas med att visa på att sexualiserat våld inte är acceptabelt oavsett längden på en kjol eller alkoholhalten i blodet på den person som utsatts, detta genom att rättsväsendet ses över med tjocka genuglasögon och att rättegångar om våldtäkt inte blir till ytterligare ett övergrepp.

5.7 Dagens kommunala planering & genusmedvetenheten

I uppsatsen undersöker jag på huruvida genus och jämställdhet i samband med planering behandlas på ett sätt som gör det möjligt för de som arbetar utifrån översiktsplanerna att konkretisera det som föreslås i dem. Vad jag kan se så saknar översiktsplanerna överlag klara definitioner av vad som menas med genusperspektiv och vad jämställd planering innebär, tre av fem av de studerade planerna har med någon form av definition och enbart två av dem anser jag har mer tydliga definitioner. Så jag kan konstatera att definitionerna av genus och genusperspektiv är bristande i de flesta av översiktsplanerna. I de fall genus definieras görs det dock på ett tydligt sätt där makt och ojämlika förhållanden tas upp.

Jag har kunnat urskilja att de teoretiska teman om genus och planering, vilka jag fann i mina litteraturstudier, även går att återfinna i översiktsplanerna. Samtliga teman kunde dock inte återfinnas i alla översiktsplanerna, men både vad gäller trygghet och framförallt vad gäller synen på kollektivtrafikens utformning och betydelse för jämställdheten är planerna väldigt överens om att detta är viktiga områden att fokusera på. Åsikten att förtäta och skapa en mer blandad bebyggelse för att underlätta vardagen, och då speciellt kvinnors villkor, framhålls även av majoriteten av planerna. När det kommer till representation och delaktighet är det detta som diskuteras minst i planerna. Överlag anser jag att användningen av begreppen genus och genusperspektiv och kopplingarna till de olika teman verkar tyda på att det finns en medvetenhet om den forskning som gjorts inom området.

Vad gäller förekomsten av förslag på konkret tillämpning av genusperspektiv i översiktsplanerna finns det övrigt att önska. Det förekommer en hel del tankar på vad det bör fokuseras på och olika områden som det kan arbetas med, men planerna kommer inte med direkta konkreta lösningar på genus- och jämställdhetsfrågor.

Vad jag kunnat få fram genom min studie är att levande stadsdelar med tät blandad bebyggelse antas ha en fördel vad gäller trygghet och det minskar behovet av bilism genom att skapa närhet till handel och service. Att planerna stöder på det här sättet skulle kunna underlätta och verka för mer jämställda villkor, men i slutändan går det dock inte att åstadkomma ett jämställt samhälle med enbart fysisk planering. Det går att verka för att samhället blir mer jämställt och det är möjligt att underlätta kvinnors vardag, men överlag så handlar det om strukturer som genomsyrar hela samhället och privatlivet och de kräver mer än fysiska lösningar, det kräver en medvetenhet om ojämställda villkor och en omfördelning av ansvar. Kommunernas översiktsplaner är bara en liten del av det som bör ses över vid strävan efter ett mer jämställt samhälle, men planerna kan utvecklas och verka för att få in genusperspektiv i planeringsprocessen och på så vis fylla en mer betydande funktion i skapandet av ett jämställt samhälle.

5.8 Vidare forskning

Min plan är att skriva kandidatuppsats i genusvetenskap nu till hösten och att denna ska gå mer in på hur planerna tänker. Jag vill få större kunskap om direktiven de som arbetar med jämställdhet förhåller sig till och hur de själva ser på genusperspektiv. Min tanke är att göra en intervjustudie i vilken jag undersöker hur tjänstemän(-personer) och politiker som arbetar med planeringsfrågor ser på genus och jämställdhet inom sitt område.

Det skulle också vara intressant att genomföra en undersökning med inriktning på ett av de teman jag funnit. Jag har bland annat funderat över att närmare studera just de mer demokratiska delarna av planeringsprocessen i vilka medborgare uppmuntras att delta och närmare undersöka hur det på det här området arbetas med genusperspektiv. Jag har förutom genusvetenskap även läst statsvetenskap tidigare och det skulle vara intressant att skriva min kandidatuppsats med denna inriktning. Jag hade velat studera huruvida planeringsprocessen präglas av att tänka på vilka grupper som har mest inflytande och i så fall på bekostnad av vilka andra gruppers intressen.

I min masteruppsats i landskapsplanering skulle jag kunna tänka mig att undersöka arbetspendling närmare, både vad gäller genusrelationer och hur pendlingen planeras in som en självklar (och obetald) del av väldigt många människors arbetsdag.

På vilka sätt inflytande och erfarenheter återfinns i planeringssammanhang skiljer sig åt mellan olika grupper av kvinnor, samt vilka likheter som kan urskiljas skulle även vara spännande att undersöka.

6 REFERENSER

6.1 Elektroniska källor – översiktsplanerna

Stockholm

Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm.

Stockholms stad, hemsida, länken Översiktsplan [online], tillgänglig via:
<http://www.stockholm.se/oversiktsplan>, [2013-04-26]

Göteborg

Översiktsplan för Göteborg, Del 1 - Utgångspunkter och strategier.

Översiktsplan för Göteborg, Del 2 – Användning av mark- och vattenområden.

Översiktsplan för Göteborg, Del 3 – Riksintressen, miljö- och riskfaktorer.

Översiktsplan för Göteborg – Konsekvensbeskrivning.

Samtliga delar av Göteborgs översikts planer återfinns på:

Göteborgs stad, hemsida, länken Göteborgs översiktsplan [online], tillgänglig via:

http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/oversiktlig-planering/oversiktsplan-for-goteborg!/ut/p/b1/04_Sj7S0MDe0MDQxNNOP0I_KSyzLTE8syczPS8wB8aPM4gMMvQItAwdDfzdLd0MPEO8A9z8vH38DTyMgAoigQoMcABHA0L6_Tzyc1P1c6NyLADMCH5M/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/, [2013-04-22]

Malmö

Översiktsplan för Malmö 2000.

Malmö stad, hemsida, länken Gällande översiktsplan [online], tillgänglig via:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering-trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplaner--strategier/Gallande-oversiktsplan/Oversiktsplan-for-Malmo-2000.html>, [2013-04-20]

Malmö 2005 – Aktualisering och komplettering av Malmös översiktsplan.

Malmö stad, hemsida, länken Malmö 2005 – Aktualisering [online], tillgänglig via:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering—trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplaner--strategier/Malmo-2005---Aktualisering.html>, [2013-04-20]

Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Planstrategi – Utställningsförslag.

Malmö stad, hemsida, länken Förslag till ny översiktsplan ÖP2012 [online], tillgänglig via:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering—trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplaner--strategier/Forslag-till-ny-oversiktsplan-OP2012.html>, [2013-04-20]

Miljökonsekvensbeskrivning till Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Utställningsförslag.

Malmö stad, hemsida, länken Förslag till ny översiktsplan ÖP2012 [online], tillgänglig via:

<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering—trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplaner--strategier/Forslag-till-ny-oversiktsplan-OP2012.html>, [2013-04-20]

Lund

ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun. Del 1: *Strategier och markanvändning* .

ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun. Del 2: *Allmänna intressen och ställningstaganden* .

ÖP 2010 – Översiktsplan för Lunds kommun. Del 3: *Direktiv och utgångspunkter* .

Samtliga delar av Lunds översiktsplan återfinns på:

Lunds kommun, hemsida, länken Översiktsplan [online], tillgänglig via:

<http://www.lund.se/Medborgare/Trafik-infrastruktur/Samhallsutveckling-och-planering/Oversiktsplan/>, [2013-04-26]

6.2 Tryckta källor

Alenmark, Maud & Sandelius, Kerstin (1992) *Kvinnors makt – vardagens erfarenheter från politik och samhällsplanering. Förslag för framtiden*. Uppsala: Konsultförlaget AB.

Eduards, Maud (2002) *Förbjuden handling – Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber AB.

Fainstein, Susan S. & Servon, Lisa J. (2005) *Gender and Planning – A Reader*. Piscataway: Rutgers university Press.

Gemzöe, Lena (2003) *Bildas ismer – Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag.

Hayden, Dolores (2005) *What Would a Non-sexist City Be Like?: Speculations on Housing, Urban Design, and Human Work*. i: *Gender and Planning – A Reader*. Red. Fainstein, Susan S. & Servon, Lisa J. Piscataway: Rutgers university Press, sid. 47-64.

Hudson, Christine, Wikström, Magnus, Hanes, Niklas och Holmlund, Linda (2008) *The Unfinished Urban Democracy? The Social Costs and Democratic Consequences of Women's Insecurity in the Urban Environment*. *Statsvetenskaplig tidskrift*. Årg. 2008, sid. 72-76.

Larsson, Anita & Jalakas, Anne (2008) *Jämställdhet nästa! - Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. Stockholm: SNS Förlag.

Letherby, Gayle (2003) *Feminist research in theory and practice*. Buckingham: Open University Press.

Listerborn, Carina (2003) *Rädslans representationer – Om rädsla och trygghet i det offentliga rummet*. *Ord & bild*. Årg. 2003, sid. 72-83.

Lundkvist, Helén (1998) *Ojämställdhetens miljöer – En rapport från programberedningen "Kommunerna och jämställdheten" om jämställdhet i fysisk planering och miljö*. Svenska kommunförbundet. Göteborg: Kommentus Förlag.

Mulinari, Diana (2003) *Teorier för en antirasistisk feminism – dialoger*. i: *Mer än bara kvinnor och män – Feministiska perspektiv på genus*. Red. Mulinari, Diana, Sandell, Kerstin & Schömer, Eva. Lund: Studentlitteratur, sid. 21-59.

Rosenbloom, Sandra (2005) Women's Travel Issues: The Research and Policy Environment. i: *Gender and Planning – A Reader*. Red. Fainstein, Susan S. & Servon, Lisa J. Piscataway: Rutgers university Press, sid. 235-255.

Sangregrio, Inga-Lisa (1984) *Kvinnorum i mansvärld – Hur stadsplanering och bostadspolitik påverkat den amerikanska kvinnans situation*. Stockholm: Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning vid Stockholms Universitet.

Skeggs, Beverley (1994) Situating the production of feminist ethnography. i: *Researching Women's Lives from a Feminist Perspective*. Red. Maynard, Mary & Purvis, June. London: Taylor & Francis, sid. 72-92.

Wekerle, Gerda R. (2005) Gender planning in public Transit: Institutionalizing Feminist Policies, Changing Discourse, and Practicies. i: *Gender and Planning – A Reader*. Red. Fainstein, Susan S. & Servon, Lisa J. Piscataway: Rutgers university Press, sid. 275-295.